

לקוטי תורה • פרשת ראה • מאמר 5

ביאור הדברים

ביאור המילים: "ועתה ענין יחודא
עילאה ויחודא תתאה ידוע..."

"עינינו" האחת של ה' על יראיו היא השגחה באמצעות אחדות אחת בלבד, ואילו
"עינינו" ה' על הצדיקים הן יחודן של האחדות העליונה והאחדות התחתונה, כך
שהתחתון נעשה כמו העליון; חיבור זה, הנמשך מעתיקא קדישא באמצעות התורה,
נקרא "לעשות הישר בעיני הוי"'. אולם יש גם יראה עליונה, שלמעלה אף מהתורה,
המקבלת את האור המקיף הבלתי מחולק: העין האחת שלמעלה משתי העיניים.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/reeh/5

הנקודה

“עינינו” האחת של ה' על יראיו היא השגחה באמצעות אחדות בלבד, ואילו “עינינו” ה' על הצדיקים הן יחודן של האחדות העליונה והאחדות התחתונה, כך שהתחתון נעשה כמו העליון; חיבור זה, הנמשך מעתיקא קדישא באמצעות התורה, נקרא “לעשות הישר בעיני הוי””. אולם יש גם יראה עליונה, שלמעלה אף מהתורה, המקבלת את האור המקיף הבלתי מחולק: העין האחת שלמעלה משתי העיניים.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

זהו ביאור למאמר הקודם על הפסוק “והיה אם שמוע תשמעו אל קול הוי” אלקיכם”. יש שני ייחודים: העליון, שבו הכול נחשב כאין לפני ה', והתחתון, שבו יש נברא בעל מציאות והוא משתחוה ומתבטל. לכל אחד מהם יש השגחה משלו. “עין הוי” אל יראיו” היא בחינה אחת, עליונה או תחתונה; “עיני הוי” אל צדיקים” מחברות את שניהן, כפי שיוסף הצדיק מחבר שמים וארץ וכפי שהשבת מאחדת את המלך עם מלכותו. למעלה מכך, שתי העיניים הן מבטו של עתיקא קדישא בזעיר אנפין, הנמשך למטה באמצעות התורה, הקו האמצעי; זהו “לעשות הישר”. לאחר מכן בא סיכום של המאמר הקודם: יראה היא המפתח החיצוני והתורה היא המפתח הפנימי, היראה קודמת, והמצוות שומרות על אור התורה. ואז מתעוררת קושיה: המדרש מכנה את אברהם, גדול העובדים, “יראיו”. התשובה היא שיש שתי בחינות של יראה. היראה התחתונה קודמת לחכמה; היראה העליונה, ששורשה למעלה מחכמה, נעלית מהתורה ומקבלת את האור המקיף הבלתי מחולק — העין האחת שלמעלה משתי העיניים.

מבנה

1	העין האחת ושתי העיניים	11
האחדות העליונה והאחדות התחתונה ושתי בחינות ההשגחה שלהן; יוסף הצדיק המחבר ביניהן; ולמעלה מכך, מבטו של עתיקא קדישא בזעיר אנפין, הנמשך באמצעות התורה: “לעשות הישר בעיני הוי””.		
2	סיכום “והיה אם שמוע”	5-21
היראה היא המפתח החיצוני והתורה היא המפתח הפנימי; היראה צריכה לבוא תחילה; המצוות שומרות על האור שהתורה ממשיכה; והמטרה היא שתי העיניים הפונות אל הצדיקים, שבהם העליון והתחתון שווים.		
3	אדם, אברהם ושתי קושיות	7-61
פנים יפות מפרש את “הישר” כאדם קודם החטא; המדרש מכנה את אברהם “יראיו”; ונראה מן התלמוד שהיראה נמצאת הן מתחת לתורה והן למעלה ממנה.		
4	שתי מדרגות ביראה	9-81
היראה התחתונה קודמת לחכמה וצופה בה העין האחת של מלכות; היראה העליונה, ששורשה למעלה מחכמה, נעלית מהתורה ומקבלת את האור הבלתי מחולק של סובב כל עלמין — העין האחת שלמעלה משתי העיניים.		

האחדות העליונה (יחודא עילאה) יחודא עילאה

האחדות מצד ה': לפניו הכול נחשב כאין, "אתה הוא הוי' לבדך". ההשגחה שלה מביטה מלמעלה למטה.

האחדות התחתונה (יחודא תתאה) יחודא תתאה

האחדות מצד הנברא: באמצעות שם אלקים יש מציאות של יש, והיש הזה משתחוה ומתבטל, כפי שקורה באמירת מודים.

השגחה השגחה

השגחת ה' על העולם. "עין" אחת היא השגחה באמצעות אחדות אחת; שתי "עיניים" הן חיבורן של שתי האחדויות, כך שהתחתון נעשה כמו העליון.

המפתחות החיצוניות והמפתחות הפנימיות מפתחות החיצוניות

ומפתחות הפנימיות

המשל שבתלמוד: היראה היא המפתח לדלת החיצונית והתורה היא המפתח לדלת הפנימית. לסדר יש חשיבות: היראה באה תחילה.

צדיק צדיק

מי שמחבר את העולמות, "האוחז בשמים ובארץ", וכך מאחד את האחדות העליונה והתחתונה. יוסף, ששמו בן פורת כולל את אותיות המילה תופר, הוא הדוגמה לכך.

מבטו של עתיקא קדישא אסתכלותא דעתיקא קדישא

המדרגה הפנימית ביותר, שלמעלה מאצילות, "מביטה" בזעיר אנפין, כך שהתחתון מקבל את האור העליון. הדבר נעשה באמצעות התורה, הקו האמצעי.

היראה העליונה (יראה עילאה) יראה עילאה

יראה ששורשה במוחא סתימאה, למעלה מחכמה. מגיעים אליה באמצעות התורה, אך היא נעלית ממנה; זו יראתו של אברהם בעקדה.

קטע 1 • 11

העין האחת ושתי העיניים

1 **ביאור הדברים.**¹ הנה נודע ענין יחוי"ע [יחודא עילאה] ויחוי"ת [ויחודא תתאה] שיחוי"ת [שיחודא תתאה] הוא בשם

אלקים שהוא המפריד להיות בחי' יש דוקא שיהיה היש בטל כי יש ב' מיני ביטול.

ביאור הדברים [שלמעלה]. הנה ידוע עניינן של יחודא עילאה ויחודא תתאה: יחודא תתאה הוא בשם אלקים, המפריד ומאפשר שתהיה דווקא בחינת יש, כדי שהיש יתבטל. שכן יש שני סוגים של ביטול.

מאמר זה הוא ביאור למאמר הקודם, העוסק בפסוק "אם תשמע בקול ה' אלקיך" (דברים יג, יט). הוא פותח בשתי דרכים שבהן הבריאה מאוחדת עם ה': ביחודא עילאה הכול נחשב לאין לפניו, ואילו ביחודא תתאה, ששורשה בשם אלקים, מתאפשרת דווקא תחושה של מציאות עצמאית, כדי שאותו יש יוכל לאחר מכן להתכופף ולהתבטל.

הא' ביטול יחוי"ע [יחודא עילאה] אתה הוא הוי' לבדך כוי' דכולא קמיה כלא כוי' והבי' ביטול יחוי"ת [יחודא

תתאה] אתה עשית את השמים שמי השמים וצבא השמים לך משתחוים² ביטול כוי'

הראשון הוא הביטול של יחודא עילאה: "אתה הוא הוי' לבדך" וכו', שכן הכול לפניו הוא כאין וכו'. והשני הוא הביטול של יחודא תתאה: "אתה עשית את השמים, שמי השמים... וצבא השמים לך משתחוים" — ביטול וכו'.

הסוג הראשון של ביטול שייך ליחודא עילאה: "אתה הוא הוי' לבדך" (נחמיה ט, ו), שכן הכול לפניו הוא כאין. הסוג השני שייך ליחודא תתאה: השמים וצבאיהם אכן קיימים, והמציאות הקיימת הזאת משתחוה לפני ה'.

והוא ענין מודים אנחנו לך ומאן דלא כרע במודים³ כוי' שהוא בחי' ביטול היש כוי' (ועמ"ש לקמן בביאור לפסוק שובה ישראל^{4,5} בד"ה איתא במ"ח)

וזהו ענין "מודים אנחנו לך", ו"מי שאינו כורע במודים" וכו', שהיא בחינת ביטול היש וכו'. (ועיינו במה שכתוב להלן בביאור הפסוק "שובה ישראל", במאמר המתחיל "איתא במ"ח").

הכריעה במודים שבתפילת העמידה, "מודים אנחנו לך", היא הביטוי האנושי לסוג השני של הביטול: אדם שקיים כישות בפני עצמה כורע לפני ה', והתלמוד (בבא קמא טז ע"א) מתייחס בחומרה למי שאינו כורע שם. הסוגריים מפנים לביאור הפסוק "שובה ישראל" במאמר המתחיל "איתא במ"ח".

והנה ב' בחי' אלו יש ע"ז ב' מיני השגחות שמשיגחים כך מלמעלה (עמ"ש בפ"י לבכתני באחת מעיניך).^{6,7}

והנה כנגד שתי בחינות אלה יש שני סוגים של השגחה, שלפיהם משגיחים מלמעלה (עיינו במה שכתוב בפירוש "לבכתני באחת מעיניך").

לכל אחת משתי האחדויות יש השגחה משלה, כלומר דרך משלה שבה ה' משגיח על העולם מלמעלה. הקורא מופנה לביאור הפסוק "לבכתני באחת מעיניך" (שיר השירים ד, ט), פסוק המדבר בעצמו על עין אחת.

וזהו ענין משמים הביט⁸ הי שהוא משגיח באופן כמו שהוא מלמעלה למטה דכולא קמיה כלא כוי

וזהו ענין "משמים הביט הי": שהוא משגיח באופן של מבט מלמעלה למטה, שכן הכול לפניו הוא כאין וכי.

ההשגחה הראשונה היא "משמים הביט הי" (תהלים לג, יג): מבט מלמעלה כלפי מטה, מנקודת המבט שבה הכול נחשב לאין לפניו. זוהי השגחה במתכונת של יחודא עילאה.

ולפעמים משגיח במדת החסד ולפעמים במדת הגבורה כוי כי מדה הוא לי [לשון] לבוש מלשון מדו בד⁹ כוי

ולפעמים הוא משגיח במידת החסד ולפעמים במידת הגבורה וכוי, שכן המילה "מידה" משמשת גם במשמעות של לבוש, כמו בביטוי "מידו בד" וכוי.

גם ההשגחה הזאת מלמעלה עוברת באמצעות מידות שונות: לפעמים דרך חסד ולפעמים דרך גבורה. המילה "מידה" משמשת גם במשמעות של לבוש, כמו בביטוי "מידו בד" של הכהן (ויקרא ו, ג): המידה היא לבוש שבאמצעותו מתבטאת השגחת הי.

וכשם שהוא במדות כך הוא בהשתלשלות העולמות חויג [חסד וגבורה] דז"א נקי משמים הביט¹⁰ ויש חויג [חסד וגבורה] דמלי ולפעמים משגיח

וכשם שהדבר כך במידות, כך הוא גם בהשתלשלות העולמות: החסד והגבורה של ז"א נקראים "משמים הביט", ויש גם חסד וגבורה של מלכות; ולפעמים הוא משגיח

אותו דפוס מתקיים גם בהשתלשלות העולמות: החסד והגבורה של ז"א, המידות הרגשיות של עולם האצילות, הם הנקראים "משמים הביט", ולמלכות, הנמוכה מהם, יש חסד וגבורה משלה. המשפט ממשיך ומתאר אופן נמוך יותר — את ההשגחה כפי שהיא בעולמות הנבראים.

כמו שהוא בכי"ע שבחי"י כי"ע הוא כחי"י חיצוניות ממש ואין ערוך לאצי"י שבאצי"י איהו וחיוהי חד^{11,12} כוי ושם הביטול יותר עליון מה שאין כן ביטול דכי"ע

כפי שהיא בבריאה, ביצירה ובעשייה. שכן בחינת בריאה, יצירה ועשייה היא חיצוניות ממש, ואין לה ערך לעומת האצילות; באצילות "איהו וחיוהי חד" וכוי, ושם הביטול עליון יותר, שלא כביטול שבבריאה, ביצירה ובעשייה.

האופן הנמוך ביותר הוא ההשגחה כפי שהיא פועלת בבריאה, ביצירה ובעשייה, העולמות הנבראים, שהם חיצוניות גמורה ואין להם ערך לעומת האצילות. באצילות "איהו וחיוהי חד" (תיקוני זוהר), ולכן הביטול שם הוא בדרגה עליונה יותר מכל ביטול שבעולמות הנבראים.

(ובמדרש רבה ע"פ וירא איתא אין שייך לומר הבט אלא מלמעלה למטה והיינו כי משמים הביט שהוא ההשגחה ע"ד שהוא מלמעלה למטה כנ"ל ועמ"ש בפ' וירא¹³ ע"פ ארדה נא ואראה¹⁴ מענין ב' השגחות הנ"ל).

(ובמדרש רבה על הפסוק "וירא" נאמר שהמונח "הבט" מתאים רק למבט מלמעלה למטה. כלומר, "משמים הביט" מתאר השגחה שהיא מלמעלה למטה, כפי שהוזכר לעיל. ראו גם מה שנכתב בפרשת וירא על הפסוק "ארדה נא ואראה", בעניין שני סוגי ההשגחה שהוזכרו לעיל.)

ההערה הזאת תומכת בהבנת "הביט" כהשגחה מלמעלה: המדרש אומר שהמילה "הבט" משמשת רק למבט מלמעלה למטה. אדמו"ר הזקן מפנה גם למאמרו בתורה אור על הפסוק "ארדה נא ואראה" (בראשית יח, כא), העוסק באותם שני סוגי ההשגחה.

וע"ז נאמר עיני ה' אל צדיקים¹⁵ עיני להיות התחברות ויחוד בין ב' בחי' השגחות כי אל דעות¹⁶ ב' ב' דעות כלולים עין בעין יראו¹⁷ כו'

ועל כך נאמר: "עיני ה' אל צדיקים" — "עיני", כדי שיתחברו ויתאחדו שתי בחינות ההשגחה. שהרי הוא "אל דעות" — שתי דעות, הכלולות זו בזו; "עין בעין יראו" וכו'.

הפסוק השני, "עיני ה' אל צדיקים" (תהלים לד, טז), משתמש במילה "עיני" בלשון רבים, משום שכאן שני סוגי ההשגחה מתחברים ומתאחדים. בדומה לכך, ה' נקרא "אל דעות" (שמואל א ב, ג) — שתי דעות הכלולות זו בזו — והנביא מבטיח ש"עין בעין יראו" (ישעיהו נב, ח).

(עמ"ש מזה בפ' יתרו ע"פ משה ידבר^{18,19} ובד"ה לבבתני) והיינו אל צדיקים ב' צדיקים יוסף ובנימין יוסף שושבינא דמלכא מלמעלה למטה ובנימין שושבינא דמטרוניתא ממטה למעלה.

(ראו מה שנכתב על כך בפרשת יתרו, על הפסוק "משה ידבר", ובמאמר המתחיל "לבבתני"). כלומר, "אל צדיקים" — שני צדיקים, יוסף ובנימין. יוסף הוא שושבינו של המלך, מלמעלה למטה, ובנימין הוא שושבינה של המטרוניתא, מלמטה למעלה.

שני הצדיקים הם יוסף ובנימין: יוסף, "שושבינו של המלך", ממשיך מלמעלה למטה; ובנימין, "שושבינה של המטרוניתא" — המלכה, כלומר מלכות — מעלה מלמטה למעלה. מאמר התורה אור על "משה ידבר" (שמות יט, יט), המצוין כאן, משתמש באותו דימוי ומכנה את משה "שושבינו של המלך", הממשיך מלמעלה למטה.

וכענין עליות שבת ואתתקנת למשרי עלה מלכא²⁰ קדישא עילאה למשרי עלה רזא דאחד יחוי"ע [יחודא עילאה] אך קב"ה [קודשא בריך הוא] אחד לא שריא עד דאיהי אתעבידת ברזא דאחד יחוי"ת [יחודא תתאה] למהוי אחד באחד דהיינו כשיש יחוי"ת [יחודא תתאה]

בדומה לכך, בעניין העליות של שבת: "והיא מתוקנת להשרות עליה את המלך הקדוש העליון", "להשרות עליה את סוד האחד" — יחודא עילאה. אך "הקדוש ברוך הוא, שהוא אחד, אינו שורה עליה עד שהיא נעשית בסוד האחד" — יחודא תתאה, "להיות אחד באחד". כלומר, כאשר יש יחודא תתאה,

אותו חיבור מתרחש בכל שבת, כפי שמתאר הזהר (2:135b): מלכות מתוקנת לכך שהמלך העליון ישרה עליה — וזהו יחודא עילאה; אך הקדוש ברוך הוא, שהוא אחד, אינו שורה עליה עד שהיא עצמה נעשית "אחת" — וזהו יחודא תתאה. רק אז מתקיים "אחד באחד".

אזי שורה ומתגלה יחוי"ע [יחודא עילאה] שיהא למטה כמו למעלה ובשבת הוא בפנימית העולמות לבד ולע"ל [ולעתיד לבוא] יום שכולו שבת^{21,22} בזמן התחיה יהיו גם הגופים מרכבה אין בו לא אכילה²³ כוי והמחבר הוא עמוד אחד וצדיק שמו²⁴

אזי יחודא עילאה שורה ומתגלה, כך שלמטה יהיה כמו למעלה. בשבת הדבר מתרחש רק בפנימיות העולמות; ולעתיד לבוא, ב"יום שכולו שבת", בזמן תחיית המתים, גם הגופים יהיו מרכבה — "אין בו אכילה" וכו'. והמחבר ביניהם הוא "עמוד אחד, וצדיק שמו",

כאשר יחודא תתאה מתקיים, יחודא עילאה שורה ומתגלה בתוכו, כך שלמטה יהיה כמו למעלה. בשבת הדבר מגיע רק לפנימיות העולמות; אבל לעתיד לבוא, ב"יום שכולו שבת" (משנה תמיד ז, ד), גם הגופים יהיו מרכבה לאלוקות. אדמו"ר הזקן מחיל על זמן תחיית המתים את דברי חז"ל ש"אין בו אכילה" (ברכות יז, א), ומציין את הצדיק — "עמוד אחד" שעליו העולם עומד (חגיגה יב, ב) — כמי שמחבר בין השניים.

כי כל בשמים וארץ²⁵ (דאחיד בשמיא ובארעא²⁶ שמחבר כחי יחוי"ע [יחודא עילאה] משמים הביט עם כחי יחוי"ת [יחודא תתאה]). וזהו בן פורת יוסף²⁷ אותיות תופר²⁸ וכמ"ש סדי"ה ויקח קרח^{29,30} וע"כ עיני ה' אל צדיקים התחברות ויחוד ב' ההשגחות)

"כי כל בשמים ובארץ" — "שאוהז בשמים ובארץ": הוא מחבר את בחינת יחודא עילאה, "משמים הביט", עם בחינת יחודא תתאה. וזהו "בן פורת יוסף" — האותיות של "תופר", כפי שמוסבר בסוף המאמר המתחיל "ויקח קרח". לכן "עיני ה' אל צדיקים" — חיבור ואיחוד של שתי ההשגחות.

הצדיק הוא "כל בשמים ובארץ" (דברי הימים א כט, יא), ובתרגום הארמי: מי ש"אוהז בשמים ובארץ". הוא קושר את יחודא עילאה, "משמים הביט", ליחודא תתאה. יוסף נקרא "בן פורת" (בראשית מט, כב), ו"פורת" מורכב מאותיות "תופר", משום שהוא תופר ומחבר בין השניים. לכן נאמר "עיני" בלשון רבים, ו"אל צדיקים".

אבל אל יראיו מפתחות החיצוניות עין ה' אל יראיו עין א' או יחוי"ע [יחודא עילאה] או יחוי"ת [יחודא תתאה]
אבל לא בהתכללות כו'

אבל "אל יראיו" — המפתחות החיצוניים: "עין ה' אל יראיו" — עין אחת, או יחודא עילאה או יחודא תתאה, אך לא בהתכללות וכו'.

לעומת זאת, יראיו מחזיקים רק ב"מפתחות החיצוניים" — הדימוי של התלמוד, המשמש במאמר הקודם, ליראה לעומת תורה. לכן תהלים לג, יח מדבר על "עין אחת": ה' משגיח עליהם בדרך אחת, או ביחודא עילאה או ביחודא תתאה, אך לא כשהשתיים כלולות זו בזו.

(וצי"ל דההתכללות עדיף גם מבחי' השגחה עין יחוי"ע [יחודא עילאה] וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה]
גבי מצות ראייה מה לראות בשתי עיניו של מקום³¹ כו' בשתי עיניו דוקא דהיי נו יחוד ב' ההשגחות
שיהיה ביחוי"ת [ביחודא תתאה] כמו ביחוי"ע [ביחודא עילאה] כו' שזהו תכלית הבריאה.

(יש לומר שההתכללות נעלית אפילו מבחינת ההשגחה של עין יחודא עילאה. וכמאמר חז"ל בעניין מצוות ראייה:
"מה לראות בשתי עיניו של מקום" וכו' — דווקא בשתי עיניו. כלומר, איחוד שתי ההשגחות, כך שיחודא תתאה
יהיה כמו יחודא עילאה וכו'; זהו תכלית הבריאה.)

ההערה מסבירה מדוע ההתכללות של שתייה נעלית אפילו מעין אחת של יחודא עילאה. התלמוד (חגיגה ב, א) לומד שמגיעים למקדש
ל"היראות" כשם שמגיעים "לראות", בשתי עיניים; ראייה ב"שתי עיניו של מקום" פירושה שיחודא תתאה נעשה כמו יחודא עילאה, וזו
תכלית הבריאה.

ועוד כי זה שגם ביחוי"ת [ביחודא תתאה] יהיה הגילוי כמו ביחוי"ע [ביחודא עילאה] הוא ע"י המשכה מלמעלה
מב' הבחי'.

יתרה מזו, גם ביחודא תתאה יהיה הגילוי כמו ביחודא עילאה, וזאת באמצעות המשכה מלמעלה משתי הבחינות.

טעם נוסף: כדי שיחודא תתאה יקבל את אותו גילוי כמו יחודא עילאה, צריך להמשיך אור ממדרגה שלמעלה משניהם. לכן החיבור בין שתי
העיניים מגיע למעלה מכל אחת מהן בפני עצמה.

ועי"ל [ועוד יש לומר] דהמעלה בזה כי כשהוא בחי' עין ה' אל יראיו אפילו מיחוי"ע [מיחודא עילאה] הרי אחי"כ
יוכל להיות ההשגחה ע"י עין דיחוי"ת [דיחודא תתאה] משא"כ בבחי' עיני ה' אל צדיקים התכללות ב' הבחי'
לא שייך שינוי אחי"כ.

ועוד אפשר לומר, שהיתרון בכך הוא שכאשר מדובר בבחינת "עין הוי' אל יראיו", אפילו מצד יחודא עילאה, לאחר
מכן עדיין יכולה ההשגחה להיות באמצעות העין של יחודא תתאה. לעומת זאת, בבחינת "עיני הוי' אל צדיקים",
שבה שתי הבחינות כלולות זו בזו, לא שייך שינוי לאחר מכן.

טעם שלישי: השגחה באמצעות עין אחת, אפילו עין של יחודא עילאה, יכולה להשתנות בהמשך, כך שהאדם יושגח במקום זאת באמצעות
העין של יחודא תתאה. כשהשתיים כלולות זו בזו, כמו בבחינת "עיני הוי' אל צדיקים", לא שייך שינוי כזה לאחר מכן.

ועדייז נת' [נתבאר] במ"א פ"י המתפלל צריך שיתן עיניו למטה^{32, 33} היינו בבחי' יחוי' [יחודא תתאה] ולבו למעלה לבחי' יחוי' [יחודא עילאה] והוא כדי שיהיה התכללות ב' הבחי' בכדי שלא יסתיר היש אח"כ כו'). ועל דרך זה נתבאר במקום אחר פירוש "המתפלל צריך שיתן עיניו למטה" — כלומר, בבחינת יחודא תתאה — "ולבו למעלה", לבחינת יחודא עילאה. הדבר נועד לכך ששתי הבחינות יהיו כלולות זו בזו, כדי שהיש לא יסתיר לאחר מכן וכו'.

אותו רעיון מסביר את ההלכה (יבמות קה ב) שהמתפלל צריך לתת את עיניו למטה ואת לבו למעלה: העיניים למטה מקבילות ליחודא תתאה, והלב למעלה — ליחודא עילאה. החזקת שתי הבחינות יחד כוללת אותן זו בזו, כדי שתחושת היש של האדם לא תסתיר לאחר מכן את ה'.

וזהו למטה בנפש וכן למעלה הוא ענין יחודא עילאה ויחודא תתאה שהוא בחי' התחברות ויחוד זו"נ [זעיר אנפין ונוקבא].³⁴

זהו הדבר למטה, בנפש; וכך גם למעלה, עניינן של יחודא עילאה ויחודא תתאה הוא חיבור ויחוד זו"נ.

כל זה מתאר את הנפש למטה. למעלה, אותו זוג — יחודא עילאה ויחודא תתאה — הוא ייחוד ז"א ונוקבא, תצורות המשפיע והמקבל באצילות.

ואמנם יובן ענין זה עוד למעלה יותר דפי' עיני ה' שהוא התחברות ויחוד ב' השגחות.³⁵

אולם את העניין הזה אפשר להבין גם במדרגה גבוהה עוד יותר: משמעות "עיני הוי"י היא חיבור ויחוד של שתי השגחות,

כעת אדמו"ר הזקן מעלה את הדיון מדרגה נוספת. הוא יעמוד על כך שה"עיניים" המחברות את שתי סוגי ההשגחה נובעות ממקור שלמעלה מז"א עצמו.

הוא ענין אסתכלותא דע"ק [דעתיקא קדישא] בז"א³⁶ כי הז"א ק"נ [קליפת נוגה] נהורין ונמשך לו יאר ה' פניו ונעשה ש"ע [ש"ע (370)] נהורין כי ז"א שהוא באצ"י נקי עדיין מפתחות החיצוניות.

היא עניין הסתכלותו של עתיקא קדישא בז"א. לז"א יש ק"נ נהורין, ונמשכת אליו בחינת "יאר הוי" פניו", ואז הוא נעשה בעל ש"ע נהורין. שכן ז"א, הנמצא באצילות, עדיין נקרא "מפתחות החיצוניות".

בלשון הזה, זהו ה"מבט" של עתיקא קדישא, המדרגה הפנימית ביותר שלמעלה מאצילות, בז"א. לז"א יש ק"נ נהורין, וכאשר נמשך אליו האור של "יאר הוי" פניו" (במדבר ו, כה), הוא נעשה בעל ש"ע נהורין; גם ז"א, אף שהוא באצילות, נחשב ל"מפתחות החיצוניות" ביחס למדרגה זו.

ועיין בזח"א [בזהר חלק א] תולדות (קמ"א ב') ³⁷ ע"פ חכמות בחוץ ³⁸ מתמן ולהלן איהו חוץ ³⁹ ובפ' אחרי (דע"י א') ע"פ או מולדת חוץ. ^{40, 41}

ועיין בזהר, חלק א, תולדות (קמא ב), על הפסוק "חכמות בחוץ תרונה": "משם והלאה הוא חוץ"; וכן בפרשת אחרי (פ א), על הפסוק "או מולדת חוץ".

הקטעים האלה בזהר מראים כיצד דבר יכול להיחשב "חוץ" גם בתוך הקדושה: בתולדות (א, קמא ב), על "חכמות בחוץ תרונה" (משלי א, כ), אומר הזהר שמנקודה מסוימת ואילך המדרגה נקראת "חוץ". בפרשת אחרי הוא מפרש את "או מולדת חוץ" (ויקרא יח, ט) כדבר היוצא ממקומו של ז"א.

וע"ק [ועתיקא קדישא] הוא פנימית א"ס ב"ה בעצמו שהוא למעלה מאצי' וכנודע ממ"ש והיה הו"י לי לאלקים ⁴² גבי יעקב אחר שאמר ושבתי בשלום אל בית אבי אמר והיה הו"י לי לבחי' אלקים

עתיקא קדישא הוא פנימיות אין סוף ברוך הוא עצמו, שלמעלה מאצילות. הדבר ידוע ממה שכתוב "והיה הו"י לי לאלקים" אצל יעקב: לאחר שאמר "ושבתי בשלום אל בית אבי", אמר "והיה הו"י לי בבחינת אלקים",

עתיקא קדישא הוא פנימיות אין סוף עצמו, שלמעלה מאצילות. הראיה לכך היא נדרו של יעקב: לאחר "ושבתי בשלום אל בית אבי" הוא אומר "והיה הו"י לי לאלקים" (בראשית כח, כא), שאדמו"ר הזקן מפרש כ"הו"י יהיה לי בבחינת אלקים".

כי נגד בחי' ע"ק [עתיקא קדישא] יהיה הו"י ז"א כאלקים הוא בחי' צמצום (וכמו שבחי' יחודת [יחודא תתאה] נק' אלקים לגבי יחודת [יחודא עילאה] כנ"ל)

שכן ביחס למדרגת עתיקא קדישא, הו"י ז"א יהיו כאלקים, שהיא בחינת צמצום (כשם שבחינת יחודא תתאה נקראת אלקים ביחס ליחודא עילאה, כנ"ל).

ביחס לעתיקא קדישא, אפילו הו"י, כלומר ז"א, הוא כאלקים — שם המורה על צמצום והגבלה. הדבר מקביל לפתיחת המאמר, שבה יחודא תתאה נקרא אלקים ביחס ליחודא עילאה.

וכמ"ש בנעילת יו"כ [יום כפור] ז"פ [ז' פעמים] הו"י הוא האלקים ⁴³ עליות ז"א לגבי ע"ק [עתיקא קדישא] (וכמ"ש בביאור ע"פ שובה ישראל הנ"ל)

וכפי שאומרים בנעילת יום הכיפורים שבע פעמים: "הו"י הוא האלקים" — עליות ז"א ביחס לעתיקא קדישא (כפי שנכתב בביאור על הפסוק "שובה ישראל" הנזכר לעיל).

נעילה, בסיום יום הכיפורים, מסתיימת בהכרזה שבע פעמים: "הו"י הוא האלקים" (מלכים א' 18:39). אדמו"ר הזקן מפרש זאת כעליית ז"א, הו"י, עד שלגבי עתיקא קדישא הוא נחשב אלקים; גם בביאורו לפסוק "שובה ישראל" הוא מסביר את אותו רעיון.

והתחברות זה שימושך מלמעלה מבחי ע"ק [עתיקא קדישא] וא"א שהם עולמות א"ס לבחי אצילות הוא ע"י התורה

וחיבור זה, שבו נמשכת מלמעלה, ממדרגת עתיקא קדישא ואריך אנפין, שהם עולמות אין סוף, אל מדרגת אצילות, נעשה באמצעות התורה,

חיבור זה — המשכת אור מעתיקא קדישא ומאריך אנפין, הנקראים "עולמות אין סוף", אל אצילות — נעשה באמצעות התורה. התורה מקשרת את המדרגות שלמעלה מאצילות עם אצילות עצמה.

וכמו שכתוב באידרא (קל"א ב' ק"מ ע"א) בפ"י חכמות בחוץ^{44, 45} ע"ש (ודרס"ב א') וזהו בן פרת יוסף בן פרת כ"פ [ב' פעמים] בן פרת ע"ש ב' התחברות הני"ל

כפי שכתוב באידרא (131b, 140a) בביאור משמעות "חכמות בחוץ תרונה", עיינו שם (וגם 262a). וזהו "בן פרת יוסף בן פרת" — "בן פורת" פעמיים, כנגד שני החיבורים הנזכרים לעיל.

האידרא (זוהר 3:131b, 140a) מסבירה כך את הפסוק "חכמות בחוץ תרונה": החכמה נמשכת מהמוח הנסתר של אריך אנפין אל מוחו של ז"א. יוסף מכונה "בן פורת" פעמיים באותו פסוק (בראשית 49:22), משום שיש כאן שני חיבורים כאלה: בין שתי היחידות שלמטה, ובין עתיקא קדישא לז"א שלמעלה.

וזהו עלי עין היינו למעלה מבחינת עין ה' אל יראיו אלא בבחינת עיני ה' אל צדיקים.

וזהו "עלי עין" — למעלה מבחינת "עין הוי אל יראיו", אלא בבחינת "עיני הוי אל צדיקים".

בהמשך אותו פסוק נאמר "עלי עין": יוסף עומד למעלה מבחינת ה"עין" היחידה של יראיו, במדרגת ה"עיניים" המופנות אל הצדיקים. כך נדרשים בברכת יוסף העין האחת ושתי העיניים שבשני הפסוקים בתהלים.

וזהו לעשות הישר בעיני⁴⁶ ישר כמו ישר יחזו פנימו⁴⁷ שיהיו שוים יחו"ע [יחודא עילאה] ויחו"ת [ויחודא תתאה] שהתורה היא מתרי"ג ארחין דא"א והיא העושה הישר בחי קו אמצעי כו'

וזהו "לעשות הישר בעיני" — "ישר" כמו "ישר יחזו פנימו", כדי שיחודא עילאה ויחודא תתאה יהיו שווים. שכן התורה היא מתרי"ג ארחין דאריך אנפין, והיא העושה את הדברים ישרים, בחינת הקו האמצעי וכו'.

כעת מתבאר הפסוק שבמאמר, "לעשות הישר בעיני הוי" (דברים 13:19): "ישר" כמו "ישר יחזו פנימו" (תהלים 11:7), כדי שיחודא עילאה ויחודא תתאה יהיו שווים, ושוב מופיעות "עיניים" בלשון רבים. התורה, הנובעת מתרי"ג ארחין דאריך אנפין, היא העושה את הדברים ישרים, שכן היא הקו האמצעי המאזן בין הצדדים.

[ור"ל [ורוצה לומר] שגם בזו"נ [בזעיר אנפין ונוקבא] יהיה האור והגילוי מבחי ע"ק [עתיקא קדישא] ממש ועמשי"ל [ועיין מה שכתוב לעיל] פ' צו בפ"י והיה אור הלבנה כאור החמה⁴⁸ כו'

[כלומר, שגם בז"א ונוקבא יהיו האור והגילוי ממדרגת עתיקא קדישא עצמה. ועיינו במה שכתוב לעיל, בפרשת צו, בביאור "והיה אור הלבנה כאור החמה" וכו',

ההגהה שבסוגריים מרובעים מפרטת את המטרה: שגם ז"א ונוקבא יקבלו אור וגילוי מעתיקא קדישא עצמו. הנבואה "והיה אור הלבנה כאור החמה" (ישעיהו 30:26) מתארת את השוויון העתידי הזה בין התחתון לעליון.

כאור שבעת הימים כו' וזהו בחי' הישר שיהיה למטה כמו למעלה וזהו פי' ישר יחזו פנימו.

"כאור שבעת הימים" וכו'. וזהו בחינת הישר: שיהיה למטה כמו למעלה. וזהו פירוש "ישר יחזו פנימו".

ישעיהו מוסיף ואומר שאור החמה יהיה "כאור שבעת הימים". כאשר התחתון משקף כך את העליון — למטה כפי שהוא למעלה — וזהו בחינת ישר, וזהו פירוש "ישר יחזו פנימו".

פנימו היינו פנים דע"ק [דעתיקא קדישא] ודז"א⁴⁹ שכאשר יחזו פנימו והוא אסתכלותא דע"ק [דעתיקא קדישא]

בז"א זהו בחי' ישר וכדפי' בזהר ויקרא (דט"ו סע"א [סוף עמוד א])

"פנימו" פירושו הפנים של עתיקא קדישא ושל ז"א: כאשר "יחזו פנימו", כלומר, "פניהם יביטו", זו ההסתכלות של עתיקא קדישא בז"א, והיא בחינת ישר, כפי שמבואר בזהר, ויקרא (סוף טו, א).

המילה "פנימו", כלומר "פניהם", מתייחסת לשני פנים — של עתיקא קדישא ושל ז"א. כאשר הם "מביטים" זה בזה, זו "ההסתכלות" של עתיקא בז"א, והיא נקראת ישר. כך מסביר הוזהר על ויקרא (ג, טו ע"א) את הפסוק.

וע' בהרמ"ז [בהרב משה זכות] שם⁵⁰ שזהו פי' כמים הפנים לפנים⁵¹ ונודע דהתורה נק' מים שע"ז נאמר כל צמא לכו למים⁵² והיינו שעל ידי התורה נעשה בחי' הפנים לפנים להיות יחזו פנימו ו.

ועיינו בהרמ"ז שם, שמפרש שזהו פירוש הפסוק "כמים הפנים לפנים". וידוע שהתורה נקראת מים, ועליה נאמר "כל צמא לכו למים". כלומר, באמצעות התורה נוצרת בחינת "פנים אל פנים", כך ש"יחזו פנימו".

רבי משה זכות, הרמ"ז, בפירושו לאותו קטע בזהר (טו ע"ב, לפי הערת קה"ת), קושר זאת לפסוק "כמים הפנים לפנים" (משלי כז, יט). התורה נקראת מים, ככתוב "כל צמא לכו למים" (ישעיהו נה, א), ולכן באמצעות התורה שני הפנים משתקפים זה בזה "פנים אל פנים".

שהתורה היא מבחי' קו האמצעי המחבר וז"ש [וזהו שכתוב] באד"ר [באדרא רבא] (קכ"ט⁵³ א') בפלגותא דשערי⁵⁴ כו' ובפי' האריז"ל [האריז' זכרוננו לברכה] שם

שהרי התורה היא מבחינת הקו האמצעי, המחבר. וזהו שנאמר באדרא רבא (קכט, א): "בפלגותא דשערי" וכו', וכפי שמבאר שם האריז"ל,

התורה מחברת מפני שמקורה בקו האמצעי, המאחד בין ימין לשמאל. באדרא רבא (וזהר ג, קכט ע"א) מדובר בנתיב אור "בפלגותא דשערי", המתפצל לשבילי התורה תרי"ג, והאריז"ל מסביר שם מהו הנתיב הזה.

כי תשב"כ [תורה שבכתב] היא עמודא דאמצעית' [דאמצעיתא] כו' ועמש"ל [ועיין מה שכתוב לעיל] פ' מטות בביאור לפסוק החלצו בפי' או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי⁵⁵ כו'.

שהרי התורה שבכתב היא העמוד האמצעי וכו'. ועיינו במה שנכתב לעיל, בפרשת מטות, בביאור הפסוק "היחלצו", בעניין "או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי" וכו'.

לפי האריז"ל, התורה שבכתב היא "העמוד האמצעי", הקו המחבר בין הצדדים. אדמו"ר הזקן מפנה גם למאמרו בפרשת מטות על הפסוק "או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי" (ישעיהו כז, ה): השלום מתבטא כאן בחיבור שהתורה יוצרת.

גם יובן ע"ד מ"ש ע"פ שחורה אני כו' כיריעות שלמה⁵⁶ כו' דע"י ל"ת [לא תעשה] התלויות בשערות דז"א ממשיכים מבחי גבוה יותר ממ"עא [ממצות עשה] התלויות בשערות דא"א

הדבר יובן גם על פי מה שנכתב על הפסוק "שחורה אני" וכו', "כיריעות שלמה" וכו': באמצעות הלא-תעשה, התלויות בשערות של ז"א, ממשיכים מבחינה גבוהה יותר [מאשר באמצעות] מצוות העשה, התלויות בשערות של אריך אנפין.

היבט נוסף עולה מהביאור על הפסוק "שחורה אני... כיריעות שלמה" (שיר השירים א, ה): הלא-תעשה, הקשורות לשערות של ז"א, ממשיכות מדרגה גבוהה יותר ממצוות העשה, הקשורות לשערות של אריך אנפין. בדימוי הזה, השערות הן ערוץ המעביר את האור מן המוח כלפי חוץ.

לכן ע"י התורה נעשה השלום וההתחברות מבחי יריעות שלמה שגם בזו"נ [בזעיר אנפין ונוקבא] יהיה גילוי ע"ק [עתיקא קדישא] ממש ועי' עוד מפ"י ישר במ"ש ע"פ הזהר וישלח (דקע"ה ע"ב) ע"פ

לכן באמצעות התורה נוצרים השלום והחיבור מבחינת "יריעות שלמה", כך שגם בז"א ונוקבא תהיה התגלות ממש של עתיקא קדישא. ועיינו עוד בעניין פירוש "ישר", במה שנכתב על פי הזהר, וישלח (קעה ע"ב), על הפסוק

לכן התורה מביאה את ה"שלום" ואת החיבור מדרגת "יריעות שלמה" — השם שלמה קשור למילה שלום — כך שעתיקא קדישא מתגלה גם בז"א ונוקבא. לדיון נוסף בפירוש "ישר" מפנים לזהר על וישלח (א, קעה ע"ב).

כי ישרים דרכי⁵⁷ ה' ועי' בזהר אמור (דק"ז) ובפ' תרומה (דק"ג ע"א) ובס' ע"ה (דכ"ח א'): ^{58, 59, 60}

"כי ישרים דרכי ה'". ועיינו בזהר, אמור (קז), ובפרשת תרומה (קנ ע"א), ובספר ע"ה (כח, א).

אותו קטע בזהר פותח במילים "כי ישרים דרכי ה'" (הושע יד, י), ומלמד שכל דרכיו של הקדוש ברוך הוא ישרות. מובאות הפניות נוספות לזהר על אמור ועל תרומה, וכן לספר המצוין בראשי התיבות ע"ה.

קטע 2 • 21-5

סיכום "והיה אם שמוע"

2 קיצור מד"ה כי תשמע בקול⁶¹(א) היראה נקרא מפתחות החיצוניות לגבי התורה שנק' מפתחות הפנימיות⁶². (בפ"ב [בפרק ב'] דשבת ל"א ב').

תקציר של המאמר המתחיל "כי תשמע בקול": (1) יראה נקראת "מפתחות החיצוניות" ביחס לתורה, שנקראת "מפתחות הפנימיות" (בפרק ב' של שבת, לא ע"ב).

כאן מתחיל תקציר של המאמר הקודם, "כי תשמע בקול", המובא בנקודות ממוספרות. הנקודה הראשונה היא הדימוי שבגמרא (שבת לא ע"ב): התורה היא "מפתחות הפנימיות" ויראת ה' היא "מפתחות החיצוניות". לכן מי שיש לו תורה בלי יראה דומה לגובר שנמסרו לו המפתחות הפנימיים, אך לא החיצוניים.

רמ"ח פקודין אינן רמ"ח אברים שממשיכים חיי העוה"ב [העולם הבא] לצדיקים זיו השכינה והוא זיו המצות עצמן עמ"ש בד"ה נורת זהב ובד"ה אני דפ' ציצית וע' במא"א [במאורי אור] אות זיין סי"ח בענין זיו.

רמ"ח פקודין אינן רמ"ח אברים, הממשיכים לצדיקים את חיי העולם הבא, את זיו השכינה; וזהו זיו המצות עצמן. ראו מה שכתוב במאמר המתחיל "נורת זהב", ובמאמר המתחיל "אני" שבפרשת ציצית; וראו מאורי אור, אות זי, סעיף י"ח, בענין זיו.

רמ"ח מצוות עשה מקבילות לרמ"ח איברים, וכשם שהאיברים נושאים את חיות הנשמה, כך המצוות ממשיכות לצדיקים את חיי העולם הבא, שחכמים מכנים "זיו השכינה". זיו זה הוא זיו המצוות עצמן; שני מאמרים נוספים ומאורי אור, מילון קבלי, מובאים כמקורות למונח "זיו".

ובעוה"ז בעבודה המשכת הזיו הוא ההתבוננות בתפלה שהיא נוגעת רק בבחי' זיו והארה ונקי' שם כמ"ש יהללו את שם וכמ"ש בד"ה אחרי הוי' אלקיכם תלכו.⁶³

ובעולם הזה, בעבודת ה', המשכת הזיו היא ההתבוננות שבתפילה, שנוגעת רק בבחינת זיו והארה, ובחינה זו נקראת "שם", כמו שכתוב: "יהללו את שם"; וכפי שמבואר במאמר המתחיל "אחרי הוי' אלקיכם תלכו".

בעולם הזה אדם ממשיך את אותו זיו באמצעות העבודה, על ידי התבוננות בתפילה בגדולת ה' כפי שהיא ניכרת בכריאה, כפי שהוסבר במאמר הקודם. התבוננות כזאת נוגעת רק בזיו ובהארה של ה', שהכתוב מכנה "שמו", כמו בפסוק "יהללו את שם".

ולכן היראה הלקוחה מזה נקראת מפתחות החיצוניות. אבל העיקר הוא מפתחות הפנימיות מפתח לפתוח בגילוי בחי' פנימיות גילוי אור א"ס ב"ה ממש והיינו על ידי התורה.

לכן היראה שנובעת מכך נקראת "מפתחות החיצוניות". אבל העיקר הוא מפתחות הפנימיות: מפתח לפתוח בגילוי את בחינת הפנימיות, את גילוי אור אין סוף עצמו, ברוך הוא; והדבר נעשה באמצעות התורה.

יראה שנובעת מהתבוננות בזיו של ה' היא אפוא רק "מפתחות החיצוניות". מפתחות הפנימיות פותחים את הפנימיות, את גילוי אור אין סוף עצמו, וגילוי זה נעשה באמצעות התורה.

ובזו"ב [ובזהר חלק ב'] תרומה (קע"ד א') משמע שיסוד אבא נקרא מפתח⁶⁴ ועיין זו"א [זהר חלק א'] (די"ג סע"ב [סוף עמוד ב]) גבי פטר כל רחם⁶⁵ ועמ"ש מזה סד"ה מה טובו אהליך.⁶⁶

ובזהר, חלק ב', תרומה (קע"ד א'), משמע שיסוד אבא נקרא "מפתח". וראו זוהר, חלק א' (סוף יג ע"ב), בענין "פטר כל רחם"; וראו מה שכתוב על כך בסוף המאמר המתחיל "מה טובו אהליך".

מקורות קבליים לדימוי ה"מפתח": מהזוהר על תרומה (ב:קע"ד א') משמע שיסוד אבא, הערוץ של חכמה, נקרא מפתח. הזוהר (א:יג ע"ב) עוסק ב"פטר כל רחם" (שמות יג, ב) ומתייחס לנתיב הצר הפותח את הרחם. מובא כאן גם המאמר "מה טובו אהליך".

וע' במא"א [במאורי אור] אות ב' סני' ⁶⁷ פ"י שאו"א [שאבא ואימא] נק' בתי גוואי וזו"נ [וזעיר אנפין ונוקבא] נק' בתי בראי וע' זח"ג [זהר חלק ג] נשא (קל"ג ב') בענין חסד דלגאו וחסד דלבר: ^{68, 69}

וראו מאורי אור, אות ב', סעיף נ"ז, שמבאר שאבא ואמא נקראים "בתי גוואי", וז"א ונוקבא נקראים "בתי בראי". וראו זוהר, חלק ג', נשא (קל"ג ע"ב), בענין "חסד דלגאו" ו"חסד דלבר".

מאורי אור מבאר שאבא ואמא, התצורות של המוחין, נקראים "בתי גוואי", ואילו ונוקבא, התצורות של המדות ושל הקבלה, נקראים "בתי בראי"; הדבר מקביל למפתחות הפנימיים והחיצוניים. גם האדרא שבזוהר על נשא (ג:קל"ג ע"ב) מבחינה בין חסד פנימי, של עתיקא קדישא, לחסד חיצוני.

3 (ב) וזהו כי תשמע בקול ⁷⁰ ועמ"ש סד"ה בשעה שהקדימו ישראל נעשה ⁷¹ בפ"י לשמוע בקול דברו. ⁷²

(2) וזהו "כי תשמע בקול". ועיין במה שכתוב בסוף המאמר המתחיל "בשעה שהקדימו ישראל נעשה", בביאור פירוש "לשמוע בקול דברו".

הנקודה השנייה מיישמת זאת בפסוק: "כי תשמע בקול" הוא המפתח הפנימי, התורה. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו על דברי הגמרא (שבת פח, א), שכאשר הקדימו ישראל "נעשה" ל"נשמע", יצאה בת קול וקראה לכך סוד המלאכים, שעליהם נאמר: "עושי דברו, לשמוע בקול דברו" (תהלים קג, כ).

אך צ"ל תחלה כסדר תחלה מפתחות החיצוניות ואחר כך מפתחות הפנימיות וכענין אם אין יראה אין חכמה: ^{73, 74}

אך תחילה צריך להיות הסדר: תחילה המפתחות החיצוניים, ואחר כך המפתחות הפנימיים, כענין "אם אין יראה, אין חכמה".

אולם הסדר חשוב: תחילה המפתחות החיצוניים של היראה, ורק אחר כך המפתחות הפנימיים של התורה. זהו מאמר המשנה: "אם אין יראה, אין חכמה" (אבות ג, יז).

4 (ג) והיינו ג"כ שיסוד התור' [התורה] הוא מיוסד על מ"ע [מצות עשה] ומל"ת [ומצות לא תעשה] כי לא ⁷⁵ יגורר רע עמ"ש ע"ז בביאור ע"פ במדבר סיני באהל מועד ⁷⁶ והתורה שאינה בבחינה זו נקרא רק תרעא לדרתא ⁷⁷ לגבי יראה.

(3) זה גם פירוש הדבר, שיסוד התורה נשען על מצוות עשה ומצוות לא תעשה, שכן "רע לא יגור עמך". ראו מה שנכתב על כך בביאור על הפסוק "במדבר סיני, באוהל מועד". תורה שאינה במדרגה זו נקראת רק "שער לחצר" ביחס ליראה.

הנקודה השלישית היא שהתורה נשענת על מצוות עשה ומצוות לא תעשה, משום שה' אינו שורה במקום שיש בו רע: "רע לא יגור עמך" (תהילים ה, ה), כפי שמוסבר במאמר על הפסוק "במדבר סיני, באוהל מועד". לימוד תורה שאין בו טהרה זו הוא רק "שער לחצר" — כדימוי שבגמרא (שבת לא, ב): שער שאין חצר מאחוריו.

וזהו לשמור את כל מצותיו⁷⁸ שע"י המצות תהיה שמירה לבחי' המשכה פנימית שע"י התורה וז"ש [וזהו שכתוב] כ"א בזאת יתהלל כו' עושה חסד ומשפט⁷⁹ כו' ועמ"ש בד"ה וידבר הנ"ל בענין קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך:

וזהו "לשמור את כל מצותיו": שעל ידי המצוות תהיה שמירה לבחינת ההמשכה הפנימית שבאה באמצעות התורה. וזהו [פירוש] הכתוב: "כי אם בזאת יתהלל וגו', "עושה חסד ומשפט" וגו'. וראו מה שנכתב במאמר המתחיל "וידבר", שהוזכר לעיל, בענין "קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך".

זהו "לשמור את כל מצותיו": המצוות מגינות על האור הפנימי שהתורה ממשיכה ומקיימות אותו. בפסוק בירמיהו, ידיעת ה' באה לידי שלמות ב"עושה חסד ומשפט" (ירמיהו ט, כג), וגם בתפילה "קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך", שנדונה במאמר שהוזכר, שני הדברים כרוכים זה בזה.

5 (ד) ותכלית המכוון לעשות הישר בעיני⁸⁰ ה'. כי עין ה' אל יראיו שהיראה הואיל והיא עדיין מפתחות החיצוניות ע"כ נאמר עין ה' מביט להם בעינו אחת.⁸¹

(4) והתכלית המבוקשת היא "לעשות הישר בעיני הוי"'. שהרי "עין הוי" אל יראיו": מכיוון שהיראה עדיין שייכת למפתחות החיצוניות, נאמר "עין הוי" — הוא מביט בהם בעינו האחת.

הנקודה הרביעית מציינת את מטרת הפסוק: "לעשות הישר בעיני הוי"'. מכיוון שהיראה היא עדיין רק המפתח החיצוני, מי שיראים את ה' נתונים להשגחתו ב"עין אחת", כלשון המדרש (שיר השירים רבה 8:13), על פי "עין הוי" אל יראיו" (תהלים לג, יח).

אבל אל צדיקים⁸² מביט אליהם בשתי עיניו דהיינו שיהיה שוה מלמטה למעלה כמו מלמעלה למטה מחמת שהצדיק הוא המקשר העולמות.

אבל "אל הצדיקים" הוא מביט בשתי עיניו; כלומר, שההשפעה מלמטה למעלה תהיה שווה להשפעה מלמעלה למטה, משום שהצדיק הוא המחבר בין העולמות.

הצדיקים נתונים להשגחה ב"שתי עיניים", משום שבהם ההשפעה מלמטה למעלה שווה להשפעה מלמעלה למטה. הצדיק מחבר בין העולמות, ולכן שני הכיוונים נפגשים בו.

ועיין זח"ב [זהר חלק ב'] בשלח (דף ס' ע"ב) ע"פ והישר בעיניו תעשה⁸³ דא צדיק⁸⁴ וזהו ענין ישר יחזו פנימו:^{85, 86}

ועינינו בזה, חלק ב', בשלח (דף ס' ע"ב), על הפסוק "והישר בעיניו תעשה": "זה צדיק". וזהו ענין "הישרים יחזו פניו".

הזהר על בשלח (2:60b) מפרש את "והישר בעיניו תעשה" (שמות טו, כו) כמתייחס לצדיק — ספירת יסוד, המחברת בין מעלה למטה. זהו גם "הישרים יחזו פניו" (תהלים יא, ז), הביטוי לשוויון בין שני הפנים המתואר בפסוק 1.

קטע 3 • 61-7

אדם, אברהם ושתי קושיות

6 ה ובספר פנים יפות פי' לעשות הישר שיהיה כמו מדרגת אדה"ר [אדם הראשון] קודם חטא עה"ד [עץ הדעת]

שעליו נאמר אשר עשה האלקים⁸⁷ את האדם ישר^{88,89} (בקהלת ס"י ז')

5. ובספר פנים יפות מפרש את "לעשות הישר" [כמשמעותו] — שיהיה האדם במדרגתו של אדם הראשון קודם חטא עץ הדעת, שעליו נאמר: "שהאלקים עשה את האדם ישר" (קהלת, פרק ז'),

הערה חמישית מביאה פירוש נוסף, מספר פנים יפות, פירוש על התורה: עשיית "הישר" פירושה חזרה למדרגת אדם הראשון לפני חטא עץ הדעת. על מדרגה זו נאמר: "האלקים עשה את האדם ישר" (קהלת ז', כ"ט).

וכמ"ש ברכות שם ועי' מזה בזח"א [בזהר חלק א] ויחי (דרכ"א)⁹⁰ אמור (דק"ז סע"א [סוף עמוד א]). וברכות בראשית פכ"א. והוא גי' עולה בקנה אי עם משנ"ת [מה שנתבאר].

כמו שכתוב במדרש רבה שם. וראו על כך בזהר, חלק א', ויחי (221); אמור (סוף 107א); ובמדרש רבה על בראשית, פרק 21. וגם פירוש זה עולה בקנה אחד עם מה שנתבאר.

המדרש שם והזהר (ויחי א': 221; אמור ג': 107א) דנים בפסוק זה; הזהר אומר שהאדם, שנברא ישר, עזב את העץ היחיד והנעלה ביותר ונמשך אל השינויים — פעם לטוב ופעם לרע, "חשבונות רבים". אדמו"ר הזקן מציין שגם פירוש זה מתאים להסברו שלו, שלפיו הישרות היא השוואת העליון והתחתון.

והנה ברכות לך לך ר"פ מ"ם פי' הנה עין^{91,92} ה' אל יראיו זה אברהם שנאמר עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה.⁹³

והנה, במדרש רבה על לך לך, בתחילת פרק 40, מפרש: "הנה עין הוי' אל יראיו" — זה אברהם, שנאמר: "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה".

כעת מתעורר קושי: המדרש (בראשית רבה 40:1) מייחס את הפסוק "עין הוי' אל יראיו" לאברהם, ומביא ראיה מן הפסוק "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה" (בראשית כ"ב, י"ב), שנאמר בעת עקדת יצחק. אם העין היחידה היא המדרגה התחתונה, יוצא שאברהם נמצא בה — וזהו קושי שיידון בהמשך.

7 וא"כ לפי' [לפי זה] א"א לומר שזהו למטה ממדרגת עיני ה' אל צדיקים.⁹⁴ שהרי אין לך עושין רש"מ [רצונו של מקום] יותר מאברהם ובפרט ע"י העקדה שהיה נסיון העשירי.⁹⁵

אם כן, לפי זה אי אפשר לומר שזו מדרגה נמוכה ממדרגת "עיני הוי' אל צדיקים". הרי אין מי שעושה את רצונו של מקום יותר מאברהם, ובייחוד באמצעות העקדה, שהייתה הנסיון העשירי.

הקושי הוא שאיש לא עשה את רצון ה' יותר מאברהם, ובייחוד בעקדה, עקדת יצחק, שהייתה העשירית בניסיונותיו (ראו אבות ה, ג; סנהדרין פט ע"ב). לכן אי אפשר לומר בפשטות ש"יראיו" הם מדרגה נמוכה מ"צדיקים".

אך הענין דכלא"ה [דבלאו הכי] יש להבין מ"ש בגמרא שהיראה נקי מפתחות החיצוניות לגבי התורה⁹⁶ שהרי שם גופא אמר שהתורה לגבי יראה נקרא תרעא לדרתא.⁹⁷

אך העניין הוא שגם בלא זאת יש להבין את הנאמר בגמרא, שהיראה נקראת "מפתחות החיצוניות" ביחס לתורה; שהרי שם עצמו נאמר שהתורה, ביחס ליראה, נקראת "תרעא לדרתא" — שער לחצר.

יש כאן קושי נוסף בגמרא עצמה (שבת לא ע"ב): מצד אחד היא מכנה את היראה "מפתחות החיצוניות", כלומר מדרגה נמוכה מן התורה, אך באותה סוגיה היא מכנה את התורה, ביחס ליראה, רק "שער לחצר" — ביטוי שמעמיד את היראה מעל התורה.

קטע 4 • 81-9

שתי מדרגות ביראה

8 ועמש"ל [ועיין מה שכתוב לעיל] אות ג' ליישב בדוחק. אך הענין י"ל [יש לומר] עפמ"ש [על פי מה שכתוב] במ"א בד"ה וידבר אלקים כו' אנכי⁹⁸ הוי כו'

ועיין במה שנכתב לעיל, בסעיף ג', ליישב זאת בדוחק. אך אפשר להסביר את העניין על פי מה שנכתב במקום אחר, במאמר המתחיל "וידבר אלקים" וכו', "אנכי הוי" וכו':

בסעיף ג' של הסיכום לעיל ניתן תירוץ דחוק: התורה בלי המצוות היא שער בלבד. התשובה האמיתית מבוססת על המאמר העוסק בפסוק "וידבר אלקים... אנכי הוי", הפותח את עשרת הדיברות.

פ"י המאמר אם אין יראה⁹⁹ אין חכמה אם אין חכמה אין יראה¹⁰⁰ דהיינו שיש ב' בחינות יראה.

פירוש האמירה "אם אין יראה אין חכמה, אם אין חכמה אין יראה" הוא שיש שתי בחינות של יראה.

המאמר מסביר את דברי המשנה "אם אין יראה אין חכמה, אם אין חכמה אין יראה" (Avos 3:17), שנראים כמעגליים. התשובה היא שיש שתי בחינות של יראה.

הא' היא יראה תתאה שע"ז אמרו שצ"ל יראת חטאו קודמת לחכמתו.^{101,102} כי היא מפתחות החיצוניות וע"ז אמר אם אין יראה אין חכמה.

הראשונה היא יראה תתאה, שעליה אמרו שיראת חטאו צריכה להיות קודמת לחכמתו, משום שהיא מפתחות החיצוניות. ועל כך נאמר: "אם אין יראה אין חכמה".

הראשונה היא יראה תתאה, שעליה אומרת המשנה שיראת חטאו צריכה לבוא לפני חכמתו (Avos 3:9). זוהי המפתח החיצוני, היראה שבלעדיה "אין חכמה".

9

והבי' היא יראה עילאה שא"א להשיגה כ"א ע"י החכמה שהיא התורה. והתורה נקרא אצלה תרעא לדרתא¹⁰³ כמ"ש בס"ב [בספר של בינונים] ס"פ כ"ג כי יראה עילאה זו שרשה ממו"ס [ממוחא סתימאה] שלמעלה מהחכמה דאצילות דאורייתא מחכמה נפקת.^{104, 105, 106}

והשנייה היא יראה עילאה, שאי אפשר להגיע אליה אלא באמצעות החכמה, שהיא התורה. וביחס אליה התורה נקראת "שער לחצר", כפי שמוסבר בספר של בינונים, בסוף פרק כ"ג. יראה עילאה זו מושרשת במוחא סתימאה, הנמצא למעלה מחכמה דאצילות, שכן "התורה יוצאת מחכמה".

השנייה היא יראה עילאה, שאפשר להגיע אליה רק באמצעות החכמה, כלומר התורה; ובכל זאת, ביחס אליה התורה היא רק "שער לחצר", כפי שנאמר בתניא, בסוף פרק כ"ג. יראה זו מושרשת במוחא סתימאה, המוח הנעלם של אריך אנפין, שלמעלה מחכמה דאצילות, ואילו התורה "יוצאת מחכמה" (זוהר ב, קכא ע"א); לכן יראה זו נעלית מן התורה.

ולכן על יראה זו נאמר עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה^{107, 108, 109, 110, 111} ועיין מענין כי ירא אלקים אתה בגמ' [בגמרא] ספ"ה דסוטה (דל"א ע"א)

לכן נאמר על יראה זו: "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה". ועיינו בעניין "כי ירא אלקים אתה" בגמרא, בסוף פרק ה' במסכת סוטה (לא ע"א);

יראה עילאה זו היא שנרמזת בפסוק "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה" (בראשית כב, יב), שנאמר לאברהם בעקדה. הגמרא (סוטה לא ע"א) מלמדת שה"יראת אלקים" שנאמרה על אברהם הייתה מתוך אהבה.

ובשל"ה [ובשני לוחות הברית] פרק בעשרה מאמרות גבי ועתה אבאר היראה שהיא לפני ולפנים בד"ה נחזור לענין. ובפ' וירא בד"ה הדרך השלישי.

ובשל"ה, בפרק "בעשרה מאמרות", בעניין "ועתה אבאר היראה שהיא לפני ולפנים", בפסקה המתחילה "נחזור לענין"; ובפרשת וירא, בפסקה המתחילה "הדרך השלישי".

השל"ה, בפרק "בעשרה מאמרות", דן ביראה שהיא "לפני ולפנים", וחוזר לדון בה בפרשת וירא. המקורות האלה מובאים כהרחבה לדיון ביראה עילאה.

וע' מזה ברבות ר"פ מטות ובפ' בהעלותך¹¹² ובפ' וירא פמ"ט ובפ' חיי פנ"ט. והיא בחי' פנימיות יותר מהחכמה.

ועיינו בעניין זה במדרש רבה, כתחילת פרשת מטות, בפרשת בהעלותך, בפרשת וירא פרק מ"ט, ובפרשת חיי שרה פרק נ"ט. והיא בחינה פנימית יותר מן החכמה.

גם מדרש רבה עוסק בכך בכמה מקומות: בתחילת פרשת מטות, בפרשת בהעלותך, בפרשת וירא ובפרשת חיי שרה הוא מצטט את "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה" ביחס לאברהם, כמי שירא את ה'. המסקנה היא שיראה עילאה פנימית יותר מן החכמה עצמה.

(ועמ"ש בדי"ה שובה ישראל בענין וראית את אחורי¹¹³ כו') וא"כ אי"ש [אתי שפיר] דלא סתרי אהדדי המדרשים דמ"ש בשה"ש [בשיר השירים] רבה שבחי אל יראיו היינו כשאין עושין רצון של הקב"ה זהו כשהם

ועיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "שובה ישראל" בעניין "וראית את אחורי" וכו'. אם כן, מובן שהמדרשים אינם סותרים זה את זה. מה שנאמר במדרש שיר השירים רבה, שהבחינה של "אל יראיו" היא כאשר אינם עושים את רצונו של הקדוש ברוך הוא, מתייחס למצב שבו הם

כשמבחינים בין שני סוגי יראה, הסתירה בין המדרשים מתיישבת. מדרש שיר השירים רבה (ח, יג) אומר שכאשר ישראל אינם עושים את רצונו של הקדוש ברוך הוא, הוא משגיח עליהם בעין אחת — "עין ה' אל יראיו"; הכוונה למי שיש להם רק יראה תתאה.

רק בבחי' יראה תתאה שאזי הם למטה מבחי' צדיקים ואזי הפי' שמביט אליהם בעינו אחת היינו בחי' מלי' כמ"ש בזח"ג [בזהר חלק ג] פנחס (דרנ"ה סע"ב [סוף עמוד ב])

אלא בבחינת יראה תתאה, שאז הם למטה מבחינת הצדיקים; ואז הכוונה בכך שהוא מביט בהם בעינו האחת היא לבחינת מלכות, כפי שנאמר בזהר חלק ג', פינחס (סוף דף רנה ע"ב).

מי שיש להם רק יראה תתאה עומדים למטה מן הצדיקים, וה"עין האחת" המשגיחה עליהם היא מלכות, כפי שמבאר הזהר בפרשת פינחס. זו העין האחת שבקצה התחתון.

ולכן בחי' עיני ה' אל צדיקים^{114, 115, 116, 117, 118} שמביט אליהם בשתי עיניו שהם זו"נ [זעיר אנפין ונוקבא] גבוה מבחי' זו

לכן הבחינה של "עיני ה' אל צדיקים", כשהוא מביט בהם בשתי עיניו, שהן ז"א ונוקבא, נעלית מבחינה זו,

שתי העיניים המופנות אל הצדיקים הן ז"א ונוקבא יחד, והן נעלות ממלכות לבדה. הדבר מתאים לפסוק 1, שבה חיבור ז"א ונוקבא הוא חיבור שתי הייחודים.

כי זהו התחברות ב' ההשגחות דיחוי"ע [דיחודא עילאה] ויחוי"ת [ויחודא תתאה] יחד וע' מענין עיני ה' אל צדיקים בזח"א [בזהר חלק א] ויצא (קס"ד א').

שכן זהו חיבורן יחד של שתי ההשגחות, של יחודא עילאה ושל יחודא תתאה. ועיינו בענין "עיני ה' אל צדיקים" בזהר חלק א', ויצא (קסד ע"א);

שתי העיניים מחברות את ההשגחה של יחודא עילאה עם זו של יחודא תתאה. הזהר דן ב"עיני ה' אל צדיקים" בכמה מקומות, ובהם פרשת ויצא (א, קסד ע"א).

בשלח (ד"ס סע"ב [סוף עמוד ב]) פקודי (דרכ"ה סע"א [סוף עמוד א]) ובפ"י הרמ"ז [הרב משה זכות] שם ויקהל (דרי"ב ע"ב) ס"פ שלח (דקע"ה סע"ב [סוף עמוד ב]).

בשלח (סוף 60b); פקודי (סוף 225a), וכן בפירוש הרמ"ז (רבי משה זכות) שם; ויקהל (202b); סוף פרשת שלח (סוף 175b).

אלה מקומות נוספים בוהר העוסקים באותו פסוק: בשלח (2:60b), פקודי (2:225a), עם פירוש הרמ"ז שם, ויקהל (2:202b) וסוף פרשת שלח (3:175b).

ומ"ש בזה"ג [בוהר חלק ג] נשא (דק"ל ע"א) דאדרבא בחי' ומדרגת הנה עין^{120, 119} ה' אל יראיו הוא הגבה מאד נעלה.

ומה שנאמר בוהר חלק ג, נשא (130a), שאדרבא, הבחינה והמדרגה של "הנה עין הוי' אל יראיו" גבוהה ונעלית מאוד:

האדרא בוהר על פרשת נשא (3:130a) מתייחסת, לעומת זאת, ל"הנה עין הוי' אל יראיו" כאל מדרגה גבוהה מאוד: שם העין האחת היא "העין העליונה" שאינה ישנה לעולם. לכאורה הדבר הופך את דברי המדרש, וכעת אדמו"ר הזקן מיישב זאת.

זהו ליראיו שבבחי' יראה עילאה כענין הנז' [הנזכר] ברבות לך לך ר"פ מי' כנ"ל ואזי נמשך אליהם מבחי' סוכ"ע בחי'

הכוונה היא [ל]יראים אותו בבחינת יראה עילאה, כעניין שנוכר במדרש רבה על לך לך, בתחילת פרק מ, כנ"ל. ואז נמשכת אליהם מבחינת סוכב כל עלמין, הבחינה של

הוהר מדבר על יראים אותו ביראה עילאה, כמו אברהם במדרש על לך לך. אליהם נמשכת הארה מבחינת סוכב כל עלמין, האור המקיף את כל העולמות ונמצא למעלה מכל חלוקה.

כי לא אדם הוא¹²¹ שהוא למעלה מבחי' כמראה אדם¹²² שבבחי' דמות כמראה אדם שייך ב' עינים

"כי לא אדם הוא", שהיא למעלה מבחינת "כמראה אדם". שהרי בבחינת "דמות כמראה אדם" שייכות שתי עיניים,

מדרגה זו היא "כי לא אדם הוא" (שמואל א טו, כט), למעלה מ"כמראה אדם" (יחזקאל א, כו) — הצורה דמוית האדם שבה ראה הנביא את מדותיו של ה'. בצורה דמוית אדם כזאת יש שתי עיניים.

דהיינו ב' מיני השגחות ימין ושמאל אלא שמתחברים יחד להיות שוה כו' אבל בבחי' סוכ"ע שאין בו התחלקות המדרגות כלל ולית שמאלא כו' עז"נ [על זה נאמר]

כלומר, שני מיני השגחה, ימין ושמאל, אלא שהם מתחברים ונעשים שווים וכו'. אבל בבחינת סוכב כל עלמין, שאין בה כלל חלוקה למדרגות, ו"לית שמאלא" וכו', על כך נאמר:

שתי העיניים מציינות שני מיני השגחה, ימין ושמאל — חסד וגבורה — שיכולים להתחבר ולהיעשות שווים. בסוכב כל עלמין אין כלל חלוקה למדרגות, "לית שמאלא", ולכן הפסוק הבא מדבר על עין אחת.

הנה עין ה' אל יראיו לשון יחיד. ועמ"ש בד"ה וידעת היום¹²³ בפ"י ממעל לעצים¹²⁴ שהן עה"ח [עץ החיים] ועה"ד [ועץ הדעת] כ"י: 125, 126

"הנה עין הוי' אל יראיו" — לשון יחיד. ועיין מה שכתוב בדיבור המתחיל "וידעת היום", בפירוש "ממעל לעצים", שהם עץ החיים ועץ הדעת וכו'.

לכן "העין" בלשון יחיד יכולה לציין הן את ההשגחה התחתונה ביותר, מלכות לבדה, והן את האור המקיף העליון, שאינו מתחלק, כשביניהן שתי עיני הצדיקים. הקורא מופנה למאמר המתחיל "וידעת היום" (דברים ד, לט), המפרש את "ממעל לעצים" (בראשית כב, ט), שנאמר בעקדה, כ"ממעל" לעץ החיים ולעץ הדעת.

בעבודה

המאמר לומד זאת מדין התפילה: המתפלל צריך להשפיל את עיניו ולכוון את לבו למעלה, ולהחזיק יחד באחדות התחתונה ובאחדות העליונה, כדי שלאחר מכן תחושת המציאות העצמית שלו לא תסתיר את ה'. הוא גם מציג סדר: תחילה המפתח החיצוני של היראה, ואחר כך המפתח הפנימי של התורה, כשהמצוות שומרות על האור שהתורה ממשיכה למטה.

שאלות לשיחה

1. מדוע הכתוב מדבר על "עין" אחת הפונה אל יראי ה', אך על שתי "עיניים" הפונות אל הצדיקים, ומדוע חיבור שתי העיניים נעלה אף מעינה של האחדות העליונה לבדה?
2. כיצד הצדיק, המתואר באמצעות יוסף כ"תופר", מחבר שמים וארץ, וכיצד הדבר דומה למה שמתרחש בכל שבת?
3. באיזה מובן זעיר אנפין, אף שהוא באצילות, הוא עדיין "המפתחות החיצוניות", וכיצד התורה ממשיכה לתוכו את אור עתיקא קדישא?
4. כיצד יכולה היראה להיות גם מתחת לתורה ("המפתחות החיצוניות") וגם למעלה ממנה (התורה היא רק "שער לחצר")?
5. מדוע "עין" אחת יכולה לתאר הן את ההשגחה הנמוכה ביותר והן את הגבוהה ביותר, ואילו שתי העיניים נמצאות ביניהן?

מקורות והפניות

הערות

פסקה 1

1 ביאור הדברים

לפי ההערה, ההנחה של אדמו"ר האמצעי לביאור זה נדפסה שם.

הערת קה"ת

הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי בשה"מ תקס"ו ע' שכט. והשוה למאמרי אדה"ז — פרשיות ע' תתא ואילך. קטע מכאן מובא בשה"מ תרל"ג חלק א ע' רנח.

2

"אתה הוא הוי' לבדך; אתה עשית את השמים, שמי השמים... וצבא השמים משתחוים לך". מילות הפתיחה של הפסוק ממחישות את הביטול של יחודא עילאה, והשמים המשתחוים ממחישים את הביטול של יחודא תתאה.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט':6

אַתָּה־הוא ה' לְבַדְךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צָבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כָּל־עֵצָא וְצָבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

3 ומאן דלא כרע במודים

הגמרא אומרת שעמוד השדרה של אדם נעשה נחש לאחר שבע שנים, ומוסיפה שהדבר אמור במי שלא השתחוה במודים. ההשתחויה במודים היא כאן ביטול הישות, יחודא תתאה.

Bava Kamma 16a:22 בבא קמא ט"ז א:כ"ב

דַּתְנֵיאָ: צְבוּעַ זָכָר לְאַחַר שִׁבְעָ שָׁנִים נַעֲשֶׂה עֲטָלָה, עֲטָלָה לְאַחַר שִׁבְעָ שָׁנִים נַעֲשֶׂה עֲרָפֵד, עֲרָפֵד לְאַחַר שִׁבְעָ שָׁנִים נַעֲשֶׂה קִימוֹשׁ, קִימוֹשׁ לְאַחַר שִׁבְעָ שָׁנִים נַעֲשֶׂה חוּחַ, חוּחַ לְאַחַר שִׁבְעָ שָׁנִים נַעֲשֶׂה שֵׁד. שְׁדָרוּ שֵׁל אָדָם – לְאַחַר שִׁבְעָ שָׁנִים נַעֲשֶׂה נָחֵשׁ. וְהָנִי מֵיִלִּי דְלָא כָרַע בְּ"מוֹדִים".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

4 לקמן בביאור לפסוק שובה ישראל

בפסקה זו נקרא הפסוק "שובה ישראל עד ה' אלקיך" כעלייה עד שהוי' עצמו הוא בדרגת אלקים, ומתואר כיצד הרחמים מורכבים משתי דרגות הפוכות הכלולות זו בזו. שני הנושאים — הוי' כאלקים ביחס לדרגה עליונה יותר, והכללתן של שתי דרגות — מופיעים גם בפסקה זו.

הערת קה"ת

לקמן סה, ד.

5 שובה ישראל

"שובה ישראל עד הוי' אלקיך". אלו מילות הפתיחה של מאמר בלקוטי תורה שאליו מפנה אדמו"ר הזקן פעמיים בפסקה זו.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב'

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּצִוְנֶךָ:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

6

כפי לבבני באחת מעיניך

ההערה מפנה למאמר על "לבבני באחת מעיניך" בלקוטי תורה, שיר השירים. במאמר ההוא (כט ע"ג) "העיניים" הן מבטם של החכמים בכבוד המלך, המביא לשני סוגי ביטול: האחד מצד יחודא עילאה, שבו הכול כאין לפניו, והאחר מצד יחודא תתאה, שבו היש מתבטל. העמוד שמציית ההערה (כט ע"ד) כולל חלק אחר של המאמר, ולכן אין קישור לקטע יחיד.

הערת קה"ת

ראה לקמן שה"ש כט, ד.

7

לבבני באחת מעיניך

"לבבני... באחד מעיניך". אדמו"ר הזקן מפנה להסברו על פסוק זה בעניין שני סוגי ההשגחה.

Song of Songs 4:9 שיר השירים ד':ט'

לִבְבִנִּי אַחֲתִי כָלָה לִבְבִּנִּי בְּאַחַת מְעִינֶיהָ בְּאַחַד עֵצֶק מְצֻרְנֶיהָ:

Thou hast ravished my heart, my sister, my bride; Thou hast ravished my heart with one of thine eyes, With one bead of thy necklace

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8

משמים הביט ה'

"משמים הביט הוי', ראה את כל בני האדם". הפסוק מתאר השגחה מלמעלה למטה — השגחת יחודא עילאה.

Psalms 33:13 תהילים ל"ג:י"ג

מִשָּׁמַיִם הַבֵּיט ה' רְאָה אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאָדָם:

The L-RD looketh from heaven; He beholdeth all the sons of men

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

9

מדו בד

"ילבש הכהן את בגדו (מדו בד)". אדמו"ר הזקן מביא את הפסוק כדי להראות שמידה, כלומר תכונה, היא כינוי ללבוש.

Leviticus 6:3 ויקרא ו':ג'

וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מְדוּ בֶד וּמִכְנָסֵי־בֶד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת־הַדָּשָׁן וְאָשָׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ:

And the priest shall put on his linen garment, and his linen breeches shall he put upon his flesh; and he shall take up the ashes whereto the fire hath consumed the burnt-offering on the altar, and he shall put them beside the altar

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא ו, ג.

10

משמים הביט

ההערה מפנה לשם בקשר ל"משמים הביט"; זהו העמוד שאחרי הקטע מתוך הביאור המצוטט שם (הערה 23:91).

הערת קה"ת

ראה בשה"מ תרל"ג כרך א ע' רנט.

11

שבאצ"י איהו וחיוהי חד

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהק' (ג, ב).

12 איהו וחיוהי חד

בתיקוני זוהר נאמר על ספירות אצילות ש"הוא וחיותיו אחד". זהו הטעם לכך שהביטול של אצילות נעלה לאין ערוך מהביטול של העולמות הנבראים.

Tikkunei Zohar 3b תקוני זוהר ג' ב

13 כפי וירא

המאמר שם שואל מה משמעות "ארדה נא ואראה", שהרי "משמים הביט היי", ומעלה את שאלת ההשגחה הפרטית: כיצד האחד יודע כל פרט ופרט למטה. זהו הדיון בשני סוגי ההשגחה שאליה מתייחסת פסקה זו.

הערת קה"ת
תו"א יד, ד.

14 ארדה נא ואראה

"ארדה נא ואראה" — בעניין סדום. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו על פסוק זה בתורה אור, וירא, העוסק בשני סוגי ההשגחה.

Genesis 18:21 בראשית י"ח כ"א

אַרְדֶּה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּהָא אֵלַי עָשׂוּ כָלָהּ וְאִם־לֹא אֶדְעָה:

I will go down now, and see whether they have done altogether according to the cry of it, which is come unto Me; and if not, I will know.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

15 עיני ה' אל צדיקים

"עיני הוי' אל צדיקים, ואזניו אל שוועתם". שתי ה"ענינים" הן שני סוגי ההשגחה שמתחברים, בניגוד ל"עין" היחידה שבתהלים לג, יח.

Psalms 34:16 תהילים ל"ד ט"ז

עֵינֵי ה' אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנוֹ אֶל־שׁוֹעֲתָם:

The eyes of the L-RD are toward the righteous, And His ears are open unto their cry.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

16 כי אל דעות

"כי הוי' אלקי דעות". לשון הרבים נקראת כשני סוגי דעת הכלולים זה בזה, כמו שתי הענינים.

I Samuel 2:3 שמואל א ב' ג'

אֲלִיתְרַבּוּ וְתַדְבְּרוּ גְבוּהָ גְבוּהָ יֵצֵא עֲתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דְּעוֹת הָאֵלֹהִים הוּא:

Multiply not exceeding proud talk; Let not arrogancy come out of your mouth; For the L-RD is a G-d of knowledge, And by Him actions are weighed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

17 עין בעין יראו

"כי עין בעין יראו, בשבט הוי' ציון". הפסוק מובא בקשר לחיבורן של שתי ה"ענינים".

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב ח'

קוֹל צִפְיָהּ נִשְׁאָר קוֹל יַחַדוֹ יִרְנְנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יֵרְאוּ בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

18 ע"פ משה ידבר

שם משה, דרגת הביטול, "מדבר", כלומר ממשיך את אור אין סוף למטה; "כי משה הוא שמשא דמלכא" — משרת המלך, הממשיך מלמעלה למטה. זהו הדימוי למשה המשמש המלך, המשמש כאן ביחס ליוסף.

הערת קה"ת
תו"א סח, א.

19 משה ידבר

"משה ידבר והאלקים יענו בקול". זו פתיחת המאמר בתורה אור שאליה מפנה אדמו"ר הזקן בעניין משמשו של המלך, הממשיך מלמעלה למטה.

Exodus 19:19 שמות י"ט י"ט

וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מֵאֵד מֹשֶׁה וְהָאֱלֹקִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל:

And when the voice of the horn waxed louder and louder, Moses spoke, and G-d answered him by a voice.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

20 ואתתקנת למשרי עלה מלכא

הזוהר מתאר כיצד, עם כניסת השבת, מלכות מתייחדת "ברזא דאחד" ו"אתתקנת למלכא קדישא עילאה למשרי עלה". אדמו"ר הזקן מפרש את השראת המלך כיחודא עילאה, ואת היות מלכות אחת כיחודא תתאה.

Zohar II, 135b זח"ב קלה, ב

הערת קה"ת
זח"ב קלה, ב.

21 ולע"ל יום שכולו שבת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
סוף תמיד.

22 יום שכולו שבת

מזמור השבת הוא "מזמור לעתיד לבוא, ליום שכולו שבת". לעתיד לבוא תגיע התגלות השבת גם אל הגופים.

Mishnah Tamid 7:4 משנה תמיד ז' ד'

... בְּשִׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים (שם צג), ה' מֶלֶךְ גָּאוֹת לְבַשׁ וְגו'. בְּשַׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים (שם צב), מְזֻמָּר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, מְזֻמָּר שִׁיר לְעֵתִיד לָבֵא, לְיוֹם שֶׁכָּל שַׁבָּת מְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

The following are the psalms that were chanted in the Temple. 1) On the first day they used to say, "The earth is the L-rd's and the fullness thereof, the world and they that dwell therein" (Psalms 24). 2) On the second day they used to say: "Great is the L-rd and highly to be praised, in the city of our G-d. His holy mountain" (Psalms 48). 3) On the third day they used to say: "G-d stands in the congregation of G-d, in ... the midst of the judges he

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

23 בזמן התחי' . . אין בו לא אכילה

"העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה... אלא צדיקים יושבים... ונהנים מזיו השכינה". אדמו"ר הזקן מיישם זאת על זמן תחיית המתים, שבו גם הגופים יהיו מרכבה.

Berachot 17a:12 ברכות י"ז א' י"ב

מְרַגְלָא בְּפוּמִיָּה דְּרַב: לֹא כְּעוֹלָם הָזֶה הָעוֹלָם הַבָּא. הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִּיָּה וְלֹא פְרִיָּה וְרִבְיָה וְלֹא מִשָּׂא וּמִתֵּן וְלֹא קִנְיָה וְלֹא

הערת קה"ת
בראשית מט, כב.

28 אותיות תופר

שם מבואר "יוסף בן פורת": "פורת" מורכב מאותיות "תופר", שכן יוסף מחבר את בריאה, יצירה ועשייה עם אצילות, כך שהגילוי למטה יהיה כפי שהוא למעלה. זהו המשכת הקו והחוט של אור אין סוף למטה, באמצעות פתיחת התשובה והמעשים הטובים. גם כאן משמשת הדרשה "פורת" – "תופר" לתיאור הצדיק המחבר את שתי האחדויות.

הערת קה"ת
ראה גם לעיל פי קרח נה, א. סה"מ תקס"ד ע' קנו. אוה"ת בראשית כרך ו תתשמח, א.

29 סד"ה ויקח קרח

שם מבואר "יוסף בן פורת": "פורת" מורכב מאותיות "תופר", שכן יוסף מחבר את בריאה, יצירה ועשייה עם אצילות, כך שהגילוי למטה יהיה כפי שהוא למעלה. זהו המשכת הקו והחוט של אור אין סוף למטה, באמצעות פתיחת התשובה והמעשים הטובים. גם כאן משמשת הדרשה "פורת" – "תופר" לתיאור הצדיק המחבר את שתי האחדויות.

הערת קה"ת
לעיל נה, א.

30 ויקח קרח

"ויקח קרח". פתיחת המאמר שאליו מפנה אדמו"ר הזקן בעניין "פורס" כאותיות של "תופר".

Numbers 16:1 במדבר ט"ז:א'
ויקח קרח בן־יצחק בן־קהת בן־לוי וְדָתָן וְאַבְיָרָם בְּנֵי אֶלְיָאָב וְאוֹן בֶּן־פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן:
Now Korah, the son of Izhar, the son of Kohath, the son of Levi, with Dathan and Abiram, the sons of Eliab, and On, the son of Peleth, sons of Reuben, took men
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

31 מה לראות בשתי עיניו של מקום

מן המילה "רָאָה" לומד התלמוד שאדם בא להיראות כשם שהוא בא לראות: כשם שהראייה היא בשתי עיניים, כך ההיראות היא בשתי עיניים. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כשתי העיניים של המקום – איחודן של שתי דרכי ההשגחה.

Chagigah 2a:6 חגיגה ב' א:ו'
וְדָלָא כִּי הָאִי תָנָא, דְּתַנְיָא: יוֹחֲנָן בֶּן זְדַבְבַּי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה: סוּמָא בְּאַחַת מְעִינֵי פֶטוּר מִן הָרָאִיָּה, שְׁנָאָמַר: "רָאָה", "רָאָה" – כְּדֶרֶךְ שֶׁבָא לְרֵאוּת כֶּךָ בָּא לְרֵאוּת. מַה לְרֵאוּת בְּשֵׁתִי עֵינָיו, אִף לְרֵאוּת בְּשֵׁתִי עֵינָיו.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)
הערת קה"ת
חגיגה ב, א. וראה גם סה"מ תרס"ה ע' קפח.

32 המתפלל . עיניו למטה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
יבמות (קה, ב). [כ].

33 המתפלל צריך שיתן עיניו למטה

"המתפלל צריך שיכוון את עיניו למטה ולבו למעלה". כאן העיניים למטה הן יחודא תתאה, והלב למעלה הוא יחודא עילאה, והם אחוים יחד

שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, שְׁנָאָמַר: "וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹקִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ".

It was a favourite saying of Rab : Not like this world is the world to come. In the world to come there is neither eating nor drinking; no procreation of children or business transactions; no envy or hatred or rivalry ; but the righteous sit enthroned, their crowns on their heads, and enjoy the lustre of the Shekinah; as it is said, "And they beheld G-d, and did .eat and drink" (Exod. xxiv. ll)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת
ברכות יז, א.

24 עמוד אחד וצדיק שמו

רבי אלעזר בן שמוע אומר שהעולם עומד על עמוד אחד, ושמו צדיק, שנאמר: "וצדיק יסוד עולם". כאן הצדיק הוא מי שמחבר את יחודא עילאה עם יחודא תתאה.

Chagigah 12b:3 חגיגה י"ב ב:ג'
וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: עַל שְׁנַיִם עֶשֶׂר עַמּוּדִים עוֹמְדִת, שְׁנָאָמַר: "יֵצֵב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמִסְפַּר כְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: שְׁבַעַה עַמּוּדִים, שְׁנָאָמַר: "חֲצִבָּה עַמּוּדִיָּה שְׁבַעַה". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ אוֹמֵר: עַל עַמּוּד אֶחָד, וְצַדִּיק שְׁמוֹ, שְׁנָאָמַר: "וצדיק יסוד עולם".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

25 כי כל בשמים וארץ

"שֶׁלֶךְ, הוּא, הַגְּדוּלָּה... כִּי כָל אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ". הצדיק, יסוד, הוא "כל" – החיבור שמחזיק יחד את השמים והארץ.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:יא'
לֵךְ ה' הַגְּדֹלָה וְהַגְּבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַנֶּצֶחַ וְהַהוֹד כִּי־כָל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לֵךְ ה' הַמְּמֻלָּכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכָל לְרֹאשׁ:
Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

26 הערת קה"ת מפנה Daniel 6:28 למילים האלה.

Daniel 6:28 דניאל ו':כ"ח'
מְשִׁיב וּמַצֵּל וְעֹבֵד אֱתֵין וְתַמְהִין בְּשִׁמְיָא וּבְאַרְעָא דִּי שִׁיב לְדִנְיָאֵל מִן־יַד אֲרִיֹותָא:

He delivereth and rescueth, And He worketh signs and wonders In heaven and in earth; Who hath delivered Daniel .from the power of the lions
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

27 בן פורת יוסף

"יוסף בן פורת, בן פורת עלי עין". "פורס" נקרא כ"תופר", מי שתופר; הביטוי הכפול "בן פורת" נקרא כשני חיבורים; ו"עלי עין" – למעלה מן העין היחידה.

Genesis 49:22 בראשית מ"ט:כ"ב'
בֶּן פֶּתַת יוֹסֵף בֶּן פֶּתַת עֲלֵי־עֵין בְּנוֹת צֻצָה עֲלֵי־שׁוֹר:
Joseph is a fruitful vine, A fruitful vine by a fountain; Its branches run over the wall
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

is silent and not heard abroad. Once, however, the secret force has become audible, it is called "without" (huz). Hence it is incumbent on man to be zealous in searching after wisdom

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

40 או מולדת חוץ

"בין שנולד בבית ובין שנולד בחוץ". הפסוק מובא על סמך פירוש הזוהר למילה "בחוץ".

Leviticus 18:9 ויקרא י"ח:ט

עֲרוֹת אֲחוֹתָךְ בַּת־אָבִיךָ או בַת־אִמָּךְ מוֹלֶדֶת בֵּית או מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָן:

The nakedness of thy sister, the daughter of thy father, or the daughter of thy mother, whether born at home, or born . abroad, even their nakedness thou shalt not uncover

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

41 או מולדת חוץ

הזוהר על אחרי מפרש "נולד בבית" כבא מצד אבא, ו"נולד בחוץ" כבא מצד אמא; ובפירוש שני — כמי שיוצא ממקומו של ז"א. הטקסט מציין את הדף כע"א, אך הקטע נמצא בדף ע"א, כפי שמצוין במקבילה בלקוטי תורה, שיר השירים: "דע"ח א".

Zohar, Achrei Mot 64:378-66:388 ספר הזוהר, אחרי מות ס"ד:שע"ח-ס"ו:שפ"ח

In this passage it refers to her as "the daughter of thy father" and "the daughter of thy mother". If she is from the side of the Father she is called Wisdom (Hokhmah), and if from the side of the Mother she is called Understanding (Binah); and in either case she is from both the Father and the Mother; and this is hinted in the words "born at home", to wit from the side of the Father, "or born abroad", to wit, from the side of the Mother

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

42 והי' הווי' לי לאלקים

"ושבתי בשלום אל בית אבי, והיה הווי' לי לאלקים". יש לפרש: ביחס לעתיקא קדישא, הווי' עצמו הוא בבחינת אלקים.

Genesis 28:21 בראשית כ"ח:כ"א

וְשָׁבְתִי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹקִים:

so that I come back to my father's house in peace, then shall ,the L-RD be my G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כח, כא.

43 הווי' הוא האלקים

"הווי' הוא האלקים, הווי' הוא האלקים" — הכריזו בהר הכרמל, ואומרים זאת שבע פעמים בסיום נעילה. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כעליית ז"א לפני עתיקא קדישא.

I Kings 18:39 מלכים א י"ח:ל"ט

וַיֵּרָא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹקִים ה' הוּא הָאֱלֹקִים:

And when all the people saw it, they fell on their faces; and 'they said: 'The L-RD, He is G-d; the L-RD, He is G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

בתפילה.

Yevamot 105b:4-5 יבמות ק"ה ב:ד-ה'

מֵאֵן חֲכָמִים? רַבִּי יוֹסִי הָיָא. דְּרַבִּי חֲזִיָּא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר רַבִּי הוּוּ וְתַבִּי. פִּתַּח חֹד מִיְּנֵיהוּ וְאָמַר: הַמִּתְפַּלֵּל, צָרִיךְ שִׁיתֵּן עֵינָיו לְמַטָּה, שְׁנֹאֲמַר: "וְהָיוּ עֵינֵי וְלִבִּי שֶׁם כָּל הַמַּיִם". וְחָד אָמַר: עֵינָיו לְמַעְלָה, שְׁנֹאֲמַר: "נִשְׂא לְכַנּוֹ אֶל כְּפִים". אֲדָהֳקִי אֵתָּא רַבִּי שְׁמַעְיָאל בְּרַבִּי יוֹסִי לְגַפְיָהּ. אָמַר לָהּ: כְּמָאִי עֲסָקִיתוּ? אָמְרוּ לָהּ: בְּתַפִּלָּה. אָמַר לָהּ: כֶּךָ אָמַר אָבִי: הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שִׁיתֵּן עֵינָיו לְמַטָּה וְלִבּוֹ לְמַעְלָה, כִּדִּי שִׁיתְקַיְמוּ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

34 כחי' התחברות ויחוד זו"ג

ההערה מפנה לשם בעניין החיבור והייחוד של ז"א ונוקבא כיחוד העליון והיחוד התחתון.

הערת קה"ת

ראה אורח"ת פי' משפטים ד"ה שלש פעמים אות ב.

35 יחוד ב' השגחות

לפי ההערה, המאמר הוא מפנה לקטע זה בעניין איחוד שני סוגי ההשגחה.

הערת קה"ת

ראה סה"מ תרלי"ה ע' קב מציין לכאן.

36 אסתכלותא דע"ק בז"א

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ג' לקמן מוז"ג (טו, א). [כ].

37 בזח"א תולדות (קמ"א ב')

שם מבואר "חכמות בחוץ תרונה": כדי שאור חכמה עילאה יגיע "לחוץ", אל מלכות ולעולמות בריאה, יצירה ועשייה, עליו להימשך מן החכמה הסתומה של עתיק, שלמעלה מחכמת האצילות, שלפניה האצילות והעולמות התחתונים שווים. מובאים שם אותם מקורות בזוהר (תולדות קמא ע"ב, האידרא קלא ע"ב וקמ ע"א, ואתחנן רסב ע"א) כמו בפסקה זו.

הערת קה"ת

ראה לעיל פי' עקב טו, א. לקמן שה"ש מה, א.

38 חכמות בחוץ

"חכמות בחוץ תרונה, ברחובות תתן קולה". הזוהר מסביר ש"בחוץ" הוא מדרגה שיצאה מן ההעלם לגילוי.

Proverbs 1:20 משלי א:כ'

חֲכָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה בְּרַחְבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ:

Wisdom crieth aloud in the streets, she uttereth her voice in ;the broad places

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

39 מתמן ולהלן איהו חוץ

על "חכמות בחוץ תרונה" אומר הזוהר שכאשר הקול הנסתר יוצא ונשמע, "מכאן ואילך הוא בחוץ". הטקסט מצטט זאת ביחס לז"א, שעדיין נחשב "חיצוני" לעומת עתיקא קדישא.

Zohar, Toldot 14:108-15:119 ספר הזוהר, תולדות י"ד:ק"ח-ט"ו:קי"ט

Wisdom then willed it to expand further, so that from that space there issued fire and water and air, as already said, from which there sprang up a voice which issued forth abroad and was heard, as already said. From that point onwards all is exterior (huz), whereas in the interior the voice

44 בפי חכמות בחוץ

האדרא מפרשת את "חכמות בחוץ תרונה" כהמשכה מהמוח הסתום של אריך אנפין אל מוחו של ז"א, דרך השערות, כאילו שני המוחות התחברו בחוץ. זוהי ההתחברות שמעל אצילות, הנמשכת באמצעות התורה.

Zohar, Idra Rabba 11:89-100 ספר הזהר, האדרא רבא י"א:פ"ט-ק'

45 בפי חכמות בחוץ

האדרא חזרת ל"חכמות בחוץ תרונה": כאשר השערות הלבנות של עתיק יומין נמשכות אל השערות של ז"א, "בחוץ" פירושו בתוך ז"א, במקום שבו מתחברים המוחות.

Zohar, Idra Rabba 33:268-278 ספר הזהר, האדרא רבא ל"ג:רס"ח-ער"ח

46 לעשות הישר בעיני

"...לעשות הישר בעיני הוי' אלקיך". זהו הפסוק מהמאמר הקודם; "ישר" מתפרש כשוויון של שתי האחדויות, ו"עיניים" — כשתי העיניים.

Deuteronomy 13:19 דברים י"ג:י"ט

כי תשמע בקול ה' אלקיך לשמר את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום לעשות הישר בעיני ה' אלקיך:

when thou shalt hearken to the voice of the L-RD thy G-d, to keep all His commandments which I command thee this day, to do that which is right in the eyes of the L-RD thy G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

47 "כי צדיק הוי' צדקות אהב, ישר יחוו פנימו". את "פנימו" קוראים כשתי פנים: של עתיקא קדישא ושל ז"א, המביטות זו בזו.

Psalms 11:7 תהילים י"א:ז

כִּי־צָדִיק ה' צְדָקוֹת אֱהָב יֵשֶׁר יַחְוּ פָנָיו:

For the L-RD is righteous, He loveth righteousness; the up-right shall behold His face

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

48 והיה אור הלבנה כאור החמה

"והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים". לעתיד תהיה הבחינה התחתונה שווה לעליונה, למטה כמו למעלה.

Isaiah 30:26 ישעיהו ל"ב:כ"ו

וְהָיָה אֹרֶן־הַלְבָנָה כְּאֹרֶן הַחֲמָה וְאֹרֶן הַחֲמָה יְהִי־הוּא שִׁבְעָתַיִם כְּאֹרֶן שְׁבַעַת הַיָּמִים בַּיּוֹם חֹשֶׁךְ הוּא אֶת־שֹׁכֵר עֲמוּ וּמַחֲזִיק מִכָּתוּב יִרְפָּא:

Moreover the light of the moon shall be as the light of the sun, And the light of the sun shall be sevenfold, as the light of the seven days, In the day that the L-RD bindeth up the bruise of His people, And healeth the stroke of their wound

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

49 פנימו היינו פנים דע"ק ודו"א

הזוהר על ויקרא דורש את "ישר יחוו פנימו" וקושר אותו לימי קדם של עתיקא קדישא. אדמו"ר הזקן קורא את "פנימו" כפניהם של עתיקא קדישא ושל ז"א.

Zohar, Vayikra 31:236-32:246 ספר הזהר, ויקרא ל"א:רל"ו-ל"ב:רמ"ו

50 ועי בהרמ"ז שם

ההערה מפנה לשם לצד פירוש הרמ"ז (המובא בה בעמוד טו ע"ב), על "כמים הפנים לפנים".

הערת קה"ת

טו, ב. וראה גם באוה"ת ויקרא כרך א ע"קטו.

51 כמים הפנים לפנים

"כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם". הרמ"ז מביא פסוק זה ביחס לשתי הפנים; המים הם התורה.

Proverbs 27:19 משלי כ"ז:י"ט

כַּמִּים הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לִב־הָאָדָם לָאָדָם:

As in water face answereth to face, So the heart of man to man.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי כו, יט.

52 כל צמא לכו למים

"הוי' כל צמא לכו למים". חז"ל דורשים שהמים הם התורה, וכך גם כאן.

Isaiah 55:1 ישעיהו נ"ה:א'

הוֹי כָּל־צֹמֵא לִכּו לַמַּיִם וְאֲשֶׁר אֵין־לּוֹ כֶּסֶף לָכּו שִׁבְרוּ וְאָכְלוּ וּלְכּו שִׁבְרוּ בְּלֹא־כֶסֶף וּבְלֹא מַחֲיר יֵין וְחֶלֶב:

Ho, every one that thirsteth, come ye for water, And he that hath no money; Come ye, buy, and eat; Yea, come, buy wine and milk Without money and without price

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נה, א.

53 וז"ש באד"ר (קכ"ט א') בפלגותא דשערי

ההערה מפנה לשני המקומות האלה בעניין "פריחת השערות" שבאידרא ופירוש האריז"ל לכך.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת בראשית כרך א קלב, ב. וראה גם שם כרך ג תרנ, ב.

54 בפלגותא דשערי

האידרא רבא מתארת נתיב המאיר "במפרקתא דשערי" של אריך אנפין, שממנו מסתעפים תרי"ג נתיבות התורה. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שהתורה היא הקו האמצעי המחבר.

Zohar, Idra Rabba 6:25-7:37 ספר הזהר, האדרא רבא ו':כ"ה-ז':ל"ז

55 "או יחזק במעוזי יעשה שלום לי, שלום יעשה לי". הפסוק מובא ביחס לתורה, העושה שלום, כלומר מחברת.

Isaiah 27:5 ישעיהו כ"ז:ה'

או יִחַזֵּק בְּמַעֲוֵי יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם לִי שְׁלוֹם יַעֲשֶׂה־לִּי:

Or else let him take hold of My strength, That he may make peace with Me; yea, let him make peace with Me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

56 שחורה אני כו' כיריעות שלמה

"שחורה אני ונאווה... כאהלי קדר כיריעות שלמה". אדמו"ר הזקן מפנה לביאורו על פסוק זה, המתייחס לאיסורים ולמצוות עשה ולבחינה הנקראת "כיריעות שלמה".

Song of Songs 1:5 שיר השירים א':ה'

שְׁחֹרָה אֲנִי וְנֹאזָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם כְּאֹהֲלֵי קֶדֶר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה:

I am black, but comely, O ye daughters of Jerusalem, As the tents of Kedar, As the curtains of Solomon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

.day, to do that which is right in the eyes of the L-RD thy G-d
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

62 "מי שיש בו תורה ואין בו יראת שמים, דומה לגובר שמסרו לו מפתחות פנימיים ולא מפתחות חיצוניים: כיצד ייכנס?" היראה היא המפתח החיצוני, והתורה היא המפתח הפנימי.

Shabbat 31b:1 שבת ל"א ב:א

יראת שמים, דומה לגובר שמסרו לו מפתחות הפנימיים ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, בהי עייל? מכריז רבי ינאי: חבל על דלית לקה דרתא ותרעא לדרתא עביד. אמר רב יהודה: לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו, שנאמר: "והאלקים עשה שייראו מלפניו".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

63 אחרי הוי אלקיכם תלכו

"אחרי הוי אלקיכם תלכו, ואותו תיראו". פתיחתו של מאמר בלקוטי תורה שאליו מפנה אדמו"ר הזקן.

Deuteronomy 13:5 דברים י"ג:ה

אחרי ה' אלקיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצוותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקו:

After the L-RD your G-d shall ye walk, and Him shall ye fear, and His commandments shall ye keep, and unto His voice shall ye hearken, and Him shall ye serve, and unto Him shall ye cleave

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

64 שיסוד אבא נקרא מפתח

בוהר על תרומה נאמר ש"כל אוצרותיו של המלך העליון מסורים למפתח אחד". מכאן מסיק אדמו"ר הזקן שיסוד דאבא נקרא מפתח.

Zohar, Terumah 88:882-90:892 ספר הזהר, תרומה פ"ח:תתפ"ב-צ"תצ"ב

65 פטר כל רחם

הזהר מפרש את "פטר כל רחם" כנתיב הצר היורד מן הייוד ופותח את הרחם כדי להוציא פרי. הדברים מובאים כדי להמחיש את דימוי המפתח.

Zohar, Introduction 28:232-30:241 ספר הזהר, הקדמה כ"ח:רל"ב-ל:רמ"א

Thus, the first section, "Sanctify unto me all the first-born, etc." (Exod. 13, 2) represents the Yod, which is the first of all the supernal sanctities; "whatsoever openeth the womb" (Ibid.) is an allusion to the slender stroke underneath the .yod which opens the womb to bring forth fitting fruit

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

66 מה טובו אהליך

"מה טובו אוהליך יעקב". פתיחתו של מאמר בלקוטי תורה המובא בהקשר של דימוי המפתח.

Numbers 24:5 במדבר כ"ד:ה

מה טובו אהליך יעקב משכנתיך ישראל:

!How goodly are thy tents, O Jacob, Thy dwellings, O Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

67 וע' במא"א אות ב' סנ"ז

ההערה מפנה את הקורא לשם לנוסח של ההפניה הזאת למאורי אור (אות

57 כי ישרים דרכי ה'

"כי ישרים דרכי הוי", וצדיקים ילכו בס'. הפסוק מובא כדי לבאר את משמעות המילה "ישר".

Hosea 14:10 הושע י"ד:י

מי חכם וגבן אלה נבון וגדעם כיישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו כם ופשעים יקשלו כם:

Whoso is wise, let him understand these things, Whoso is prudent, let him know them. For the ways of the L-RD are right, And the just do walk in them; But transgressors do stumble therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

58 "הנה עין הוי אל יראוי, למייחלים לחסדו". ה"עין" היחידה שבו היא השגחה באמצעות אחדות אחת בלבד.

Psalms 33:18 תהילים ל"ג:י"ח

הנה עין ה' אליהם וליהם למיחלים לחסדו:

Behold, the eye of the L-RD is toward them that fear Him, ;Toward them that wait for His mercy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

59 הוזהר על וישלח דורש את הפסוק הזה: כל דרכיו של הקדוש ברוך הוא ישרות, ומי שעמלים בתורה מכירים אותן והולכים בהן בלי לנטות לימין או לשמאל.

Zohar, Vayishlach 20:202-21:212 ספר הזהר, וישלח כ"ר"ב-כ"א:ר"י

R. Judah discoursed on the verse: For the ways of the L-rd are right, and the just do walk in them; but transgressors stumble therein (Hos. 14, 10). 'All the ways of G-d', he said, 'are right and true, but mankind know not and regard not what it is that keeps them alive. Hence "the just do walk in them", because they know the ways of G-d, and they devote themselves to the Torah; for whoever devotes himself to the Torah knows those ways and follows them without turning ... either

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

60 יאר ה' פניו

"יאר הוי פניו אליך". בברכת כהנים, הארת הפנים מתפרשת כאור של עתיקא קדישא הנמשך בז"א.

Numbers 6:25 במדבר ו:כ"ה

יאר Havayah פניו אליך ויחנך:

The L-RD make His face to shine upon thee, and be gracious ;unto thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 2

61 כי תשמע בקול

"כאשר תשמעו בקול הוי אלקיכם, לשמור את כל מצוותיו... לעשות את הישר בעיני הוי אלקיכם". הפסוק שעליו נסמך המאמר המסוכם.

Deuteronomy 13:19 דברים י"ג:י"ט

כי תשמע בקול ה' אלקיך לשמר את כל מצוותיו אשר אנכי מצוך היום לעשות הישר בעיני ה' אלקיך:

when thou shalt hearken to the voice of the L-RD thy G-d, to keep all His commandments which I command thee this

73 אם אין יראה אין חכמה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
אבות ג, יז.

74 אם אין יראה אין חכמה

רבי אלעזר בן עזריה: "אם אין חכמה, אין יראה; אם אין יראה, אין חכמה".
כאן: היראה, המפתח החיצוני, קודמת לתורה, המפתח הפנימי.

Pirkei Avot 3:17 משנה אבות ג:יז

רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין דעת, אין בינה. אם אין קמה, אין תורה. אם אין תורה, אין קמה. הוא היה אומר, כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבים ושרשיו מעטים, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה יז) והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן תררים במדבר ארץ...

Rabbi Elazar ben Azariah said: Where there is no Torah, there is no right conduct; where there is no right conduct, there is no Torah. Where there is no wisdom, there is no fear of G-d; where there is no fear of G-d, there is no wisdom. Where there is no understanding, there is no knowledge; where there is no knowledge, there is no understanding. Where there is no bread, there is no Torah; where there is no Torah, there is no bread. He used to say: one whose wisdom

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

4 פסקה

75 "כי לא איל חפץ רשע אתה, לא יגורך רע". לכן על הלב להיות נקי מרע, כדי שאור ה', הנמשך באמצעות התורה, יוכל לשרות בו.

Psalms 5:5 תהילים ה:ה

כי לא אֵל־חִפְצֵ־רָשָׁע אֶתָּה לֹא יִגְרֶךָ רָע:

For Thou art not a G-d that hath pleasure in wickedness; Evil shall not sojourn with Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

76 במדבר סיני באהל מועד

"וידבר הוי' אל משה במדבר סיני באוהל מועד". זהו הפתיח של המאמר שאליו מתייחס אדמו"ר הזקן.

Numbers 1:1 במדבר א:א

וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינִי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:

AND THE L-RD spoke unto Moses in the wilderness of Sinai, in the tent of meeting, on the first day of the second month, in the second year after they were come out of the land of Egypt, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

77 תרעה לדרתא

רבי ינאי הכרזי: "אוי לו למי שאין לו חצר, ועושה שער לחצרו". תורה ללא

ב', סעיף נ"ז) בעניין בתי גוואי ובתי בראי.

הערת קה"ת

ראה הלשון באוה"ת נ"ך כרך א ע' תש.

68 "קדש לי כל בכור, פטר כל רחם". פתיחה היא פעולתו של מפתח.

Exodus 13:2 שמות י"ג:ב

קִדְשִׁילִי כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רָחֶם בְּכֵנִי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבְכֶהֱמָה לִי הוּא: Sanctify unto Me all the first-born, whatsoever opens the womb among the children of Israel, both of man and of beast, it is Mine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

69 חסד דלגאו וחסד דלבר

האידרא אומרת שיש חסד פנימי וחסד חיצוני; החסד הפנימי הוא של עתיק עתיקין, והוא גנוז בזקן. הדברים מובאים לצד הדיון בבתים הפנימיים והחיצוניים.

Zohar, Idra Rabba 15:134-17:147 ספר הזוהר, האדרא רבא ט"ו:קל"ד-י"ז:קמ"ז

3 פסקה

70 וזהו כי תשמע בקול

"כאשר תשמעו בקול הוי' אלקיכם". השמיעה מתפרשת כמפתח הפנימי – התורה.

Deuteronomy 13:19 דברים י"ג:י"ט

כִּי תִשְׁמָע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הִשְׁרָעֵנִי ה' אֱלֹהֶיךָ:

when thou shalt hearken to the voice of the L-RD thy G-d, to keep all His commandments which I command thee this day, to do that which is right in the eyes of the L-RD thy G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

71 בשעה שהקדימו ישראל נעשה

"כשישראל הקדימו 'נעשה' ל'נשמע', יצאה בת קול: מי גילה לבניי רו זה, שמלאכי השרת משתמשים בו?" פתיחת המאמר שאליה מתייחס אדמו"ר הזקן.

Shabbat 88a:7-8 שבת פ"ח א:ז-ח

דַּרְשׁ רַבִּי סִימְאִי: בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל "נַעֲשֶׂה" ל"נִשְׁמָע" כִּאֲו שִׁשִּׁים רִיבּוּא שֶׁל מְלָאכֵי הַשָּׁרָת, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל קִשְּׁרוּ לוֹ שְׁנֵי כְתָרִים, אֶחָד כְּנָגֵד "נַעֲשֶׂה" וְאֶחָד כְּנָגֵד "נִשְׁמָע". וְכֵיוֹן שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל, יָרְדוּ מֵאֶה וְעֲשָׂרִים רִיבּוּא מְלָאכֵי חֲבֵלָה וּפִירְקוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדֵימָה מֵהָר חוֹרֵב". אָמַר רַבִּי חֵמָא בְּרַבִּי תַנְינָא: בְּחוֹרֵב טַעֲנוּ, בְּחוֹרֵב פָּרְקוּ. בְּחוֹרֵב טַעֲנוּ — כְּדָאֲמַרְנוּ, בְּחוֹרֵב פָּרְקוּ — דְּכַתִּיב: "וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'". אָמַר ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

72 לשמוע בקול דברו

"ברכו את הוי' מלאכיו, גיבורי כוח עושי דברו, לשמוע בקול דברו". הגמרא מביאה פסוק זה בקשר להקדמת 'נעשה' ל'נשמע' אצל המלאכים.

Psalms 103:20 תהילים ק"ג:כ

בָּרְכוּ ה' מְלָאכָיו גִּבּוֹרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרֹךְ לְשֹׁמַע בְּקוֹל דְּבָרֹךְ:

Bless the L-RD, ye angels of His, Ye mighty in strength, that fulfil His word, Harkening unto the voice of His word

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

מביט אליהם בשתי עיניו, הִדָּא הוא דְּכָתִיב (תהלים לד, טז): עֵינֵי ה' אֵל צְדִיקִים, וּבִשְׁעָה שְׁאֵין עוֹשִׂים רְצוֹן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הוּא מְבִיט לָהֶם בְּעֵינָיו אַחַת, שְׁנָאֹמֶר (תהלים לג, יח): הִנֵּה עֵין ה' אֵל יִרְאִיו. עַל הָרִי בְּשָׂמִים, אָמַר רַבִּי סִימּוֹן אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הִמְתִּינוּ לִי עַד שְׁאֵשֶׁב בְּדִין עַל הָרִיִּים, שֶׁהֵם שְׂרִיָּהֶם, שְׁנִתּוֹנוֹת אֲצִלִּי ...

Flee, my beloved, and be like a gazelle or a young deer on "the mountains of spices" (Song of Songs 8:14). "Flee, my beloved, and be like a gazelle [tzevi] - [flee] to the hosts [tzava] On High, who praise Your glory with one voice, in one melody; "on the mountains of spices" - in the upper heavens of heavens. Another matter: "Flee, my beloved" - from the Diaspora, in which we are located and are sullied with iniquities. "And be like a gazelle" - render us pure like

... a

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

82 אל צדיקים

"עיני הוי' אל צדיקים". שתי עיניים, שכן אצל הצדיקים, למעלה ולמטה שווים.

Psalms 34:16 תהילים ל"ד:טז

עֵינֵי ה' אֶל־צְדִיקִים וְאֵינִי אֶל־שׁוֹעֲתָם:

The eyes of the L-RD are toward the righteous, And His ears are open unto their cry

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

83 "אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך, והישר בעיניו תעשה..." הוזהר מפרש את "הישר בעיניו" כצדיק.

Exodus 15:26 שמות ט"ו:כ"ו

וַיֹּאמֶר אֶם־שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִישָׁר בְּעֵינֶיךָ תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתַי וְשָׁמַרְתָּ כְּלִי־חֶקְיוֹ כְּלִי־הַמִּחְלָה אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפָּאָה:

and He said: 'If thou wilt diligently hearken to the voice of the L-RD thy G-d, and wilt do that which is right in His eyes, and wilt give ear to His commandments, and keep all His statutes, I will put none of the diseases upon thee, which I have put upon the Egyptians; for I am the L-RD that healeth thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

84 והישר בעיניו תעשה דא צדיק

הוזהר על בשלח: "והישר בעיניו תעשה" — זה צדיק, ובהמשך הוא מזהה את הביטויים הבאים עם נצח והוד; הוא מצטט גם את "עיני הוי' אל צדיקים".

Zohar, Beshalach 26:348-27:358 ספר הזהר, בשלח כ"ו:שמ"ח-כ"ז:שנ"ח

All this is indicated in the above verse: "and he said", namely the Holy King; "the voice of the L-rd thy G-d" refers to the Shekinah as representing the Community of Israel; "wilt do what is right in His sight" refers to the Zaddik; "and will give ear to His commandment" refers to Nezah (Victory), while Hod (Majesty) is indicated in the words: "and keep all His statutes". Further, the words "I am the L-rd that healeth thee" refer to the Holy King

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

יראה היא שער כוח.

Shabbat 31b:1 שבת ל"א ב:א

יראת שמים, דומה לגזכר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, בהי עייל? מכריו רבי ינאי: חבל על דלית לקה דרתא ותרעא דרתא עבד. אמר רב יהודה: לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שיראו מלפניו, שנאמר: "והאלקים עשה שיראו מלפניו".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

78 לשמור את כל מצותיו

"...לשמור את כל מצותיו". הכוונה היא שהמצוות שומרות על אור התורה.

Deuteronomy 13:19 דברים י"ג:י"ט

כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הִישָׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ:

when thou shalt hearken to the voice of the L-RD thy G-d, to keep all His commandments which I command thee this day, to do that which is right in the eyes of the L-RD thy G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

79 כ"א בזאת יתהלל כוי עושה חסד ומשפט

"כי אם בזאת יתהלל המתהלל, השכל וידוע אותי, כי אני הוי' עושה חסד משפט וצדקה בארץ". הידיעה את ה' באמצעות התורה נשמרת באמצעות מעשי חסד.

Jeremiah 9:23 ירמיהו ט"כ:ג

כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֹּׁכֵל וְיָדַע אוֹתִי כִּי אֲנִי ה' עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְּאֵלָה חִפְצָתִי נֶאֱמַר־ה'

But let him that glorieth glory in this, that he understandeth, and knoweth Me, That I am the L-RD who exercise mercy, justice, and righteousness, in the earth; for in these things I delight, Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

5 פסוקה

80 לעשות הישר בעיני ה'

"...לעשות הישר בעיני ה' אלקיך". מטרת הפסוק: "ישר" ב"עיניים", בלשון רבים.

Deuteronomy 13:19 דברים י"ג:י"ט

כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הִישָׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ:

when thou shalt hearken to the voice of the L-RD thy G-d, to keep all His commandments which I command thee this day, to do that which is right in the eyes of the L-RD thy G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

81 מביט להם בעיניו אחת

המדרש מעמת בין "עיני הוי' אל צדיקים" לבין הזמן שבו ישראל אינם עושים את רצון הקדוש ברוך הוא, שאו "מביט בהם בעיניו אחת", כפי שנאמר: "הנה עין הוי' אל יראיו". אדמו"ר הזקן משתמש בלשון.

Shir HaShirim Rabbah 8:13:1 שיר השירים רבה ח':י"ג:א

... ודמה לך לצבי, מה צבי זה בשעה שהוא לן עינו אחת פתוחה ועינו אחת קמוצה, כך בשעה שישראל עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא,

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

90 וכמ"ש ברבות שם ועי' מזה בזח"א ויחי דרכ"א

ההערה מפנה את הקורא לשם, לצד המדרש והזוהר העוסקים בפסוק "האלקים עשה את האדם ישר".

הערת קה"ת

ראה באוה"ת בראשית כרך ג תקפ, א.

91 הערת קה"ת מפנה לPsalms 33:18 למילים האלה.

Psalms 33:18 תהילים ל"ג:י"ח

הנה עין ה' אֱלֹהֵינוּ לְמַחְלָיִם לְחַסְדּוֹ:

Behold, the eye of the L-RD is toward them that fear Him,
;Toward them that wait for His mercy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

92 הנה עין ה' אל יראיו זה אברהם

"הנה עין הו"י אל יראיו": זהו אברהם, כמו שנאמר: "כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה". נראה שהדברים מציבים את אברהם תחת העין האחת.

Bereshit Rabbah 40:1 בראשית רבה מ"א:

"וַיְהִי רָעַב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצֻּרְיָהָ לְגֹוֶר" (תהלים לג, יח):
"הנה עין ה' אֱלֹהֵינוּ לְמַחְלָיִם לְחַסְדּוֹ" - "הנה עין ה' אל יראיו" זה
אברהם שנאמר (בראשית כב, יב): "כי עתה ידעתי כי ירא אלקים
אתה" "למיחלים לחסדו" שנאמר (מיכה ז, כ): "תתן אמת ליעקב חסד
לאברהם וגו'" (יט): "להציל ממות נפשם" ממיתתו של נמרוד
ולחיותם ברעב" ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה לגור שם":

There was famine in the land and Abram descended to "Egypt to sojourn there, as the famine was severe in the land" (Genesis 12:10). "There was famine in the land and Abram descended to Egypt to sojourn there." It is written: "Behold, the eye of the L-rd is on those who fear Him, on those who await His kindness" (Psalms 33:18). "Behold, the eye of the L-rd is on those who fear Him" - this refers to Abraham, as it ... is stated: "For now I know that you are G-d

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

93 עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה

"כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, ולא חשכת את בנך, את יחידך, ממני".
נאמר לאברהם בעת העקדה.

Genesis 22:12 בראשית כ"ב:י"ב

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי-תְשַׁלַּח יָדְךָ אֶל־הַנֶּעֱר וְאֶל־תַּעֲשֵׂל לוֹ מֵאוֹמֶה כִּי עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי יִירָא אֱלֹקִים אֹתָהּ וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

And he said: 'Lay not thy hand upon the lad, neither do thou any thing unto him; for now I know that thou art a G-d-fearing man, seeing thou hast not withheld thy son, 'thine only son, from Me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כב, יב.

4 פסוק**94 עיני ה' אל צדיקים**

"עיני הו"י אל צדיקים". השאלה היא אם אברהם, הנקרא "ירא אותי", יכול

85 "הנה עין הו"י אל יראיו". עין אחת, שכן היראה היא עדיין המפתח החיצוני.

Psalms 33:18 תהילים ל"ג:י"ח

הנה עין ה' אֱלֹהֵינוּ לְמַחְלָיִם לְחַסְדּוֹ:

Behold, the eye of the L-RD is toward them that fear Him,
;Toward them that wait for His mercy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

86 ישר יחזו פנימו

"ישרים יחזו פניו". היושר הוא השוויון בין למעלה ולמטה, כפי שמבואר בפסוק 1.

Psalms 11:7 תהילים י"א:ז

כִּי־צָדִיק ה' צְדָקוֹת אֲהַב יֵשֶׁר יַחְזוּ פָנָיו:

For the L-RD is righteous, He loveth righteousness; the up-
right shall behold His face

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

6 פסוק

87 "ראה, זה לבדו מצאתי: שהי עשה את האדם ישר, והם ביקשו חשבונות רבים." ה"פנים יפות" מפרש את "לעשות את הישר" כחזרה למצב זה.

Ecclesiastes 7:29 קהלת ז' כ"ט

לְבַד רָאִיתִיזָה מִצָּאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם יֵשֶׁר וְהֵמָּה בִקְשׁוּ חֲשָׁבוֹנוֹת רַבִּים:

Behold, this only have I found, that G-d made man upright;
.but they have sought out many inventions

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

88 אשר עשה האלקים את האדם ישר

הזוהר על ויחי: בני האדם עזבו את האילן האחד, העליון מכול, ודבקו למטה בשינויים רבים, כפי שנאמר: "הי עשה את האדם ישר, והם ביקשו חשבונות רבים". משום כך נטה לבם פעם לטוב ופעם לרע.

Zohar, Vayechi 28:237-29:248 ספר הזוהר, ויחי כ"ח:רל"ז-כ"ט:רמ"ח
AND THE DAYS DREW NEAR FOR ISRAEL TO DIE. R. Hiya said: 'Why is the name Israel used here in connection with his death, whereas above it says, "And Jacob lived, etc."?' R. Jose said in reply: 'Note here the word "days", which is somewhat peculiar, since a man only dies on one day, in fact, in one instant.' The reason, however, is, as we have learnt, that when G-d desires to take back a man's spirit, all ... the days that he has lived in this world pass in review

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

89 אשר עשה האלקים את האדם ישר

הזוהר על אמור חזר על לימוד זה: לאחר שעזבו את האחד שלמעלה מכול, שאינו משתנה לעולם, בני האדם נעשו נתונים לשינויים — פעם לטוב ופעם לרע, פעם לרחמים ופעם לדין.

Zohar, Emor 49:327-51:335 ספר הזוהר, אמור מ"ט:שכ"ז-נ"א:של"ה
Afterwards they turned aside from the way of faith and abandoned the unique tree which is high above all trees and clung to the place which is ever changing from colour to colour, from good to bad and bad to good, and came down from on high and clung below to the ever changeable and abandoned the supreme and changeless One. Hence their hearts alternated between good and bad: sometimes- they deserved mercy and sometimes punishment, war

99 אם אין יראה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
(פ"ג דאבות מ"ז). [כ].

100 אם אין יראה אין חכמה אם אין חכמה אין יראה

מאמרו של רבי אלעזר בן עזריה, הנקרא כאן כמתייחס לשתי דרגות של יראה: אחת הקודמת לחכמה ואחת שבאה רק באמצעותה.

Pirkei Avot 3:17 משנה אבות ג':יז

רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין דעת, אין בינה. אם אין קמה, אין תורה. אם אין תורה, אין קמה. הוא היה אומר, כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מעטין, והרוח בצה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה יז) והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ ...

Rabbi Elazar ben Azariah said: Where there is no Torah, there is no right conduct; where there is no right conduct, there is no Torah. Where there is no wisdom, there is no fear of G-d; where there is no fear of G-d, there is no wisdom. Where there is no understanding, there is no knowledge; where there is no knowledge, there is no understanding. Where there is no bread, there is no Torah; where there is no Torah, there is no bread. He used to say: one whose wisdom ...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

101 יראה חטאו קודמת לחכמתו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
אבות פ"ג, מ"ט.

102 יראה חטאו קודמת לחכמתו

רבי חנינא בן דוסא: "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת".
וזו היראה התחתונה, המפתח החיצוני.

Pirkei Avot 3:9 משנה אבות ג':ט

רבי חנינא בן דוסא אומר, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת. הוא היה אומר, כל שמעשיו מרבין מחכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו מרבה ממעשיו, אין חכמתו מתקיימת:

Rabbi Hanina ben Dosa said: anyone whose fear of sin precedes his wisdom, his wisdom is enduring, but anyone whose wisdom precedes his fear of sin, his wisdom is not enduring. He [also] used to say: anyone whose deeds exceed his wisdom, his wisdom is enduring, but anyone whose wisdom exceeds his deeds, his wisdom is not enduring.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

פסוקה 9

103 והתורה נקרא אצלה תרעא לדרתא

בתנאי נאמר על היראה הגדולה ש"אם אין חכמה אין יראה", ושהתורה נקראת ביחס אליה "שער לחצר". המקור שמביא אדמו"ר הזקן ליראה

להיות למטה ממדרגה זו.

Psalms 34:16 תהילים ל"ד:ט"ז

עיני ה' אלי-צדיקים ואזניו אלי-שועתם:

The eyes of the L-RD are toward the righteous, And His ears are open unto their cry.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לד, טז. בענין המ"מ דכאן ראה ביהל אור עי קכה ושם מציין לכאן.

95 נסיון העשירי

"בעשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד ככולם". הערת קה"ת מפנה למפרשים על משנה זו, המונים את הניסיונות.

Pirkei Avot 5:3 משנה אבות ה':ג

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכלם, להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו עליו השלום:

With ten trials was Abraham, our father (may he rest in peace), tried, and he withstood them all; to make known how great was the love of Abraham, our father (peace be upon him).

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

96 מפתחות החיצוניות לגבי התורה

באותו קטע היראה נקראת "המפתחות החיצוניות", ונאמר: "אוי למי שאין לו חצר ועושה שער לחצר". נראה שהיראה נמצאת הן למטה מן התורה והן למעלה ממנה.

Shabbat 31b:1 שבת ל"א ב:א

יראת שמים, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו. בהי עייל? מכריו רבי ינאי: חבל על דלית לקה דרתא ותרעא לדרתא עביד. אמר רב יהודה: לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שיראו מלפניו, שנאמר: "והאלקים עשה שיראו מלפניו".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

97 העקדה שהי הנסיון העשירי

הגמרא דנה בפסוק "אחר הדברים האלה והאלקים ניסה את אברהם" – נסיון העקדה. הערת קה"ת מצטטת זאת בקשר לעקדה כניסיון.

Sanhedrin 89b סנהדרין פ"ט ב

הערת קה"ת

ראה סנהדרין פט, ב. וראה מפרשי אבות פ"ה, מ"ג.

פסוקה 8

98 וידבר אלקים כו' אנכי הוי'

"וידבר ה' את כל הדברים האלה לאמר: אנכי הוי' אלקיך". פתיחת המאמר שאת ביאורו מיישמים כאן.

Exodus 20:1-2 שמות כ':א-ב

וידבר אלקים את כל-הדברים האלה לאמר: אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים:

And G-d spoke all these words, saying: I am the L-RD thy G-d, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

העליונה.

Tanya, Likkutei Amarim 23:14 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים כ"ג:י"ד

וזהו שכתוב: "ויצונו ה' את כל החוקים האלה ליראה את ה' וגו'" [ועל יראה גדולה זו אמרו: "אם אין חכמה, אין יראה", והתורה נקראת אצלה "תרעא דרתא", כמו שנתבאר במקום אחר], אלא, דלאו כל מוחא סביל דא - יראה כזו. אך גם מאן דלא סביל מוחו כלל יראה זו, לא מינה ולא מקצתה, מפני פחיתות ערך נפשו בשרשה ומקורה - במרגלות תחונות דעשר ספירות דעשיה, אין יראה זו מעצבת בו למעשה, כמו שיתבאר לקמן:

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

104 דאורייתא מחכמה נפקת

בוהר על פרשת משפטים נאמר: "התורה יוצאת מן החכמה". לכן יראה ששורשה למעלה מחכמה עומדת למעלה מן התורה.

Zohar II, 121a זח"ב קכא, א

Zohar III, 81a זח"ג פא, א

הערת קה"ת

זח"ב קכא, א. וראה ג"כ שם פה, א. זח"ג פא, א.

105 דאורייתא מחכמה נפקת

בוהר על פרשת יתרו נאמר: "התורה יוצאת מן החכמה העליונה", לצד הדעה שהיא יוצאת מבינה, ושכוללת את שתיהן. מובא בהערות קה"ת.

Zohar, Yitro 21:378-22:389 ספר הזהר, יתרו כ"א:שע"ח-כ"ב:שפ"ט

According to R. Judah, "father" represents Wisdom (Hokhmah) and "mother" Understanding (Binah). Said R. Judah: 'Both interpretations mean one and the same thing, for we have been taught that the Torah emanated from the Supernal Wisdom.' R. Jose said that the Torah emanated from Understanding, for it says: "to perceive the words of understanding" and "forsake not the Torah of thy mother".

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

106 דאורייתא מחכמה נפקת

בוהר על פרשת קדושים נאמר שאין תורה בלי חכמה ואין חכמה בלי תורה, "אבל התורה נמצאת בחכמה העליונה". מובא בהערות קה"ת.

Zohar, Kedoshim 1:6-3:13 ספר הזהר, קדושים א:ו-ג:י"ג

107 עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה

"עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה". הדברים נאמרו לאברהם בעקדה, והם מתארים את היראה העליונה.

Genesis 22:12 בראשית כ"ב:י"ב

ויאמר אל-תשלח ידך אל-הנער ואל-תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את-בנה את-יחידך ממני:

And he said: 'Lay not thy hand upon the lad, neither do thou any thing unto him; for now I know that thou art a G-d-fearing man, seeing thou hast not withheld thy son, 'thine only son, from Me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

108 כי ירא אלקים אתה

בתחילת פרשת מטות אומר המדרש שמותר להישבע בשם ה' רק למי שדומה לאלה שנקראו "יראי אלקים": אברהם, שעליו נאמר "עתה ידעתי כי

ירא אלקים אתה", איוב ויוסף.

Bamidbar Rabbah 22:1 במדבר רבה כ"ב:א'

109 כי ירא אלקים אתה

על הפסוק "עשה לך שתי חצוצרות כסף" דורש המדרש את הפסוק "ירא את הוי' בני ומלך" (משלי כד, כא): מי שירא מהקדוש ברוך הוא נעשה מלך, כמו אברהם, שעליו נאמר "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה". בהערות קה"ת המדרש ממוספר טו, יא; בספריא הוא ממוספר טו, יד.

Bamidbar Rabbah 15:14 במדבר רבה ט"ו:י"ד

110 כי ירא אלקים אתה

על "סוד הוי' ליראיו" נאמר: הקדוש ברוך הוא אומר שאברהם הוא "ירא אלקים", כמו שנאמר: "כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה".

Bereshit Rabbah 49:2 בראשית רבה מ"ט:ב'

כתוב (תהלים כה, יד): "סוד ה' ליראיו ובגוריו להודיעם". איזהו סוד ה' זו מילה, שלא גלה אותה מאדם ועד עשרים דור, עד שעמד אברהם ונתנה לו, שנאמר (בראשית יב, ב): "וְאַתָּה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ". א"ל הקדוש ברוך הוא: אם תמול, תטול סוד ה'. מה סוד ה'? סי' ששים, וי' ששה, ד' ארבעה, הרי שבעים, שבעים אני מעמיד ממך בזכות המילה, שנאמר (דברים י, כב): "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ"; מעמיד אני מהן שבעים זקנים, שנאמר (במדבר יא, טז): "אֶסְפֶּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל"; ומעמיד אני מהן ...

It is written: "The secret of the L-rd is [revealed] to those who fear Him, and His covenant to inform them" (Psalms 25:14). What is "the secret of the L-rd"? This is circumcision, the covenant. as He did not reveal it from Adam the first man until twenty generations, until Abraham arose, and He gave it to him, as it is stated: "I will establish My covenant between Me and you" (Genesis 17:2). The Holy One blessed be He said to him: 'If you become circumcised, ... you will receive the

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

111 כי ירא אלקים אתה

"מי יעלה בהר הוי'?" — זהו אברהם, שעליו נאמר: "כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה".

Bereshit Rabbah 59:5 בראשית רבה נ"ט:ה'

(תהלים מה) יפופית מבני אדם הוצק חן וגו' - נתייפית בעליונים, שנאמר (ישעיה לג): הן אראלם צעקו חוצה. נתייפית בתחתונים, נשיא אלקים אתה בתוכנו. על כן ברכך אלקים לעולם, והי' ברך את אברהם בכל. (תהלים כד) מי יעלה בהר ה', זה אברהם, עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה. ומי יקום במקום קדשו, זה אברהם, על שם שנאמר: וישכם אברהם בבוקר, אל המקום. נקי כפים ובר לבב, אם מחוט ועד שרון נעל. ובר לבב, חלילה לך מעשות כדבר הזה. אשר לא נשא לשוא נפשו, זה נפשו של נמרוד. ולא נשבע למרמה, ...

You are fairer [yafyafita] than sons of man; grace flows..." (Psalms 45:3) - [this refers to Abraham]. You are fair, with a doubling of the syllable yaf, indicates two kinds of beauty. among the heavenly, as it is stated: "The angels cried out-side" (Isaiah 33:7). 56:5). You are fair among the earthly - "you are a prince of G-d in our midst" (Genesis 23:6). "Therefore, G-d has blessed you forever" (Psalms 45:3) -

117 עיני ה' אל צדיקים

בוהר על פקודי נשאל מה פירוש "עיני הוי' אל צדיקים", שהרי צדיקים רבים חסרים אפילו מזון בעולם הזה.

Zohar, Pekudei 13:80-14:88 ספר זוהר, פקודי י"ג:פ"ד:פ"ח
R. Abba and R. Aha and R. Jose were walking on the way from Tiberias to Sepphoris, when they caught sight of R. Eleazar, who was coming up in the company of R. Hiya. Said R. Abba: 'Truly, we are now going to have the company of the Shekinah.' They waited for them until they came up with them. Then R. Eleazar cited the verse: "The eyes of the L-rd are toward the righteous, and his ears are open unto their ... cry" (Ps. 34, 16). 'This verse', he said, 'presents
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

118 עיני ה' אל צדיקים

הוהר בסוף פרשת שלח מביא את הפסוק "עיני הוי' אל צדיקים" בהסבר הפסוק "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם".

Zohar, Sh'lach 46:336-346 ספר זוהר, שלח לך מ"ו:של"ו-שמ"ו
R. Judah said: 'The Holy One, blessed be He, thus signifies that whoever wishes to walk in the fear of Him should follow after this heart and after the eyes that are above it, but "ye ... shall not go astray after your heart and your eyes ... shall not go astray after your heart and your eyes'
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

119 הנה עין ה' אל יראיו

האידרא מביאה את הפסוק "הנה עין הוי' אל יראיו": כאשר הם זוכים, זו "העין העליונה", עין ההשגחה שאינה ישנה לעולם. לכן העין היחידה יכולה להיות הבחינה הגבוהה ביותר.

Zohar, Idra Rabba 8:50-9:63 ספר זוהר, האדרא רבא ח"ג:ט"ז:ט"ג

120 הנה עין ה' אל יראיו

"הנה עין הוי' אל יראיו". העין היחידה שבו מתפרשת בשני הקצוות: מלכות לבדה, או האור המקיף שאינו מתחלק.

Psalms 33:18 תהילים ל"ג:י"ח
הִנֵּה עֵין ה' אֶל-יִרְאָיו לְמִיחָלִים לְחֶסֶדוֹ:
Behold, the eye of the L-RD is toward them that fear Him,
;Toward them that wait for His mercy
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

121 כי לא אדם הוא

"כי לא אדם הוא להינחם". הבחינה שלמעלה מכל צורה, סובב כל עלמין.

I Samuel 15:29 שמואל א ט"ו:כ"ט
וְגַם נִצָּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם:
And also the Glory of Israel will not lie nor repent; for He is
'not a man, that He should repent
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
ש"א טו, כט.

"the L-rd blessed Abraham with everything." "Who will as-
... cend the mountain of the L-rd?" (Psalms 24:3). This
Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022
(CC-BY)

112 ובפי בהעלותך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
טו, יא.

113 וראית את אחורי

"וראית את אחורי ופני לא יראו". זהו נושא המאמר "שובה ישראל", שאליו מתייחס אדמו"ר הזקן.

Exodus 33:23 שמות ל"ג:כ"ג
וְהִסְרֹתִי אֶת-כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת-אַחֲרִי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ:
And I will take away My hand, and thou shalt see My back;
'but My face shall not be seen
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

114 עיני ה' אל צדיקים

"עיני הוי' אל צדיקים". שתי העיניים — ז"א ונוקבא — מתחברות לשת"י דרכי ההשגחה.

Psalms 34:16 תהילים ל"ד:ט"ז
עֵינֵי ה' אֶל-צַדִּיקִים וְאָזְנוֹ אֶל-שִׁוְעָתָם:
The eyes of the L-RD are toward the righteous, And His ears
are open unto their cry
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

115 עיני ה' אל צדיקים

בוהר על יצא נדרש הפסוק "לא יגרע מצדיק עיניו" (איוב לו, ז) כך: "עיני הוי' אל צדיקים".

Zohar, Vayetzei 38:359-41:371 ספר זוהר, ויצא ל"ח:שנ"ט-מ"א:שע"א
R. Jesse then discoursed on the verse: He withdraweth not his eyes from the righteous; but with kings upon the throne he setteth them for ever, and they are exalted (Job 36, 7). 'When', he said, 'the domination of the wicked ceases and they perish from the world, then the righteous obtain dominion, as it says: "He preserveth not the life of the wicked, but giveth to the poor their right" (Ibid. 6). The words, "He withdraweth not from the righteous his eye" are parallel to ... the text, "The eyes
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

116 עיני ה' אל צדיקים

בוהר על בשלח מובא הפסוק "עיני הוי' אל צדיקים" לצד הפסוק "ועשית הישר בעיניו — זה צדיק".

Zohar, Beshalach 26:348-27:358 ספר זוהר, בשלח כ"ו:שמ"ח-כ"ז:שנ"ח
wilt do what is right in His sight" refers to the Zaddik; "and" will give ear to His commandment" refers to Nezhah (Victory), while Hod (Majesty) is indicated in the words: "and keep all His statutes". Further, the words "I am the L-rd that ... healeth thee" refer to the Holy King
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

Flee, my beloved, and be like a gazelle or a young deer on the mountains of spices" (Song of Songs 8:14). "Flee, my beloved, and be like a gazelle [tzevi]" – [flee] to the hosts [tzava] On High, who praise Your glory with one voice, in one melody; "on the mountains of spices" – in the upper heavens of heavens. Another matter: "Flee, my beloved" – from the Diaspora, in which we are located and are sullied with iniquities. "And be like a gazelle" – render us pure like

... a

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

122 כמראה אדם

"ועל דמות הכיסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה". הצורה דמות האדם, שיש בה שתי עיניים, ימין ושמאל.

Ezekiel 1:26 יחזקאל א':כ"ו

וממעל לרקיע אשר על־ראשם כמראה אֶבֶן־ספיר דמות כֶּסֶף ועל דמות הכֶּסֶף דמות כמראה אָדָם עָלָיו מִלְמַעְלָה:

And above the firmament that was over their heads was the likeness of a throne, as the appearance of a sapphire stone; and upon the likeness of the throne was a likeness as the appearance of a man upon it above.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל א, כו.

123 וידעת היום

"וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת". פתיחת המאמר שאליה מתייחס אדמו"ר הזקן.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וַיֵּדַעַתְּ הַיּוֹם וְהִשְׁבַּחְתָּ אֱלֹהִים לִבְבְּךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

124 ממעל לעצים

"ויעקוד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל לעצים". פירושו: מעל עץ החיים ועץ הדעת.

Genesis 22:9 בראשית כ"ב:ט'

וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹקִים וַיָּבֶן שָׁם אֲבִרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֶה אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים:

And they came to the place which G-d had told him of; and Abraham built the altar there, and laid the wood in order, and bound Isaac his son, and laid him on the altar, upon the wood.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

125

רבי מאיר אומר: "ירא אלקים" נאמר על איוב ועל אברהם; כשם שאצל אברהם היראה נבעה מאהבה, כך גם אצל איוב היא נבעה מאהבה. מובא כדי להסביר את מהותה של יראת אברהם.

Sotah 31a:1-13 סוטה ל"א:א-י"ג

126 במדרש נאמר: "עיני הוי' אל צדיקים"; וכאשר אינם עושים את רצונו של הקדוש ברוך הוא, הוא מביט בהם בעינו האחת, כמו שנאמר: "הנה עין הוי' אל יראיו". כאן הכוונה ליראה התחתונה.

Shir HaShirim Rabbah 8:13:1 שיר השירים רבה ח':י"ג:א'

בְּרַח דוֹדִי ודְמָה לָהּ לְצִבִּי, לְצִבָּא שֶׁל מַעְלָה, הַדּוּמִים לְכַבּוֹדָהּ קוֹל אֶחָד, בְּנִעִימָה אַחַת. עַל הָרִי בְּשָׁמִים, בְּשָׁמִים הָעֲלִיּוֹנִים. דָּבָר אַחֵר, בְּרַח דוֹדִי מִן גְּלוּת שְׁאֵנוּ בָּהּ וּמִתְלַכְלָכִין בְּעוֹנוֹת. וְדָמָה לָהּ לְצִבִּי, טְהוֹרִינוּ בְּצִבִּי. אוֹ לְעַפְרֵי הָאֵילִים, שֶׁתִּקְבֵּל אֶת תְּפִלָּתֵינוּ כְּקֶרֶבן גְּדִיִּים וְאֵילִים. עַל הָרִי בְּשָׁמִים, אֵיתָא לָהּ לְרִיחָא טָבָא בְּזִכּוֹת אֲבוֹתֵינוּ שְׂרִיחָן עוֹלָה לְפָנֶיהָ בְּבִשְׁמִים, וְזוֹ גַּן עֵדֶן שֶׁקֶלָה בְּשָׁמִים, לָקַח נֶאֱמַר: עַל הָרִי בְּשָׁמִים. דָּבָר אַחֵר, הַיּוֹשֵׁבֶת בְּגַנִּים ...

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו והערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך מקורות מצוטטים, דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/)

מיום חנימי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/likutei-torah/reeh/5/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק